

SLOVENSKI UČITELJ

**PEDAGOŠKA
REVIJA
IN GLASILO
SLOMŠKOVE
DRUŽBE
V LJUBLJANI**

11-12

LETO XL

1939

»Slovenski Učitelj« izhaja mesečno. Uredništvo je v Ljubljani, Aleksandrova
cesta 10. Upravištvo je v Ljubljani, Jenkova ulica 6. Naročnina letno 50 din.
Članke in dopise sprejema uredništvo; reklamacije, naročnino in članarino pa
upravištvo. Izdajatelj in lastnik je »Slomskova družba« v Ljubljani. — —
Odgovorni urednik: Strukelj Ivan. Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani
(Jože Kramarič).

Vsebina 11.—12. št.: Fortunat Lužar (Štrukelj I.). — Od Trubarjevega Abecedarija do Möderndorferjeve Slov. začetnice (Lodrant O.). — Kako sodijo učenci o kazni (F. Čiček). — Ob mejniku naše vzgojne kulture (E. Bojc). — Jenski načrt (Dr. V. Brumen). — Koncentracija studij zemljepisno-zgodovinskega pouka v 1. oddelku višje ljudske šole (L. K.). — Izselski teden in telesna vzgoja (A. Mandelj). — Konec oddelkov za oddaljene (aaaaa). — Psiha slovenskega naroda (E. Deisinger). — Kulturna slika prekmurske vasi (F. Gumilar). — Iz šolskega življenja (I. Hribski).

Vabilo

na

božično zborovanje

Običajno božično zborovanje Slomškove družbe bo
dne 27. decembra.

Dnevni red:

Ob 8. uri sv. maša v frančiškanski cerkvi, pri kateri bo pelo učiteljstvo božične pesmi.

Ob 9. uri zborovanje v frančiškanski dvorani:

- a) predavanje,
- b) poročila podružnic,
- c) predlogi,
- č) slučajnosti.

Eventualne predloge je poslati osrednjemu odboru tri dni pred zborovanjem. Po zborovanju popoldne ob 3. uri bo seja širšega odbora v društvenem lokalu na Aleksandrovi cesti št. 10.

Dne 26. decembra ob 8. uri zvečer tovariški sestanek in prijateljski razgovor v hotelu Union.

K obilni udeležbi vabi

odbor.

»Slovenski Učitelj« izhaja prve dni vsakega meseca. Vsak društveni član mora biti naročnik lista. Sklep uredništva je 2. vsakega meseca. Vsaka številka mora biti prvega vsakega prihodnjega meseca na mizi vsakega naročnika. To pa bo, ako bo vsak naročnik poskrbel, da bo list hitro plačan.

Naročnina za list znaša 50 din, člani »Slomškove družbe« plačajo letno s članarino vred samo 55 din.

Položnica poštne hranilnice za »Slovenskega Učitelja« ima št. 11.073.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO SLOMŠKOVE DRUŽBE

LETO XL

V LJUBLJANI 10. DECEMBRA 1939

ŠTEV. 11-12

Štrukelj Ivan

† Fortunat Lužar

je bil rojen dne 5. decembra 1870 v Vel. Laščah kot sin užitniškega uradnika. Ljudsko šolo je obiskoval v Vipavi, Krškem in v Ljubljani, kjer je dovršil tri razrede realke in učiteljske. Maturiral je leta 1890., usposobljenostni izpit je napravil leta 1892. Služboval je v št. Lambertu od 1890 do 1893, na Dobravi pri Kropi od 1893 do 1896 in v Izlakah od 1896 do 1919, tedaj 23 let.

Meseca novembra leta 1919 je bil dodeljen višjemu šolskemu svetu v Ljubljani, bil medtem okrajni šolski nadzornik za Kranj od septembra do decembra leta 1920, dalje višji šolski nadzornik za mariborsko oblast od septembra do novembra leta 1924. V decembru leta 1924 je bil predčasno upokojen, toda julija 1928 zopet reaktiviran kot oblastni šolski nadzornik za ljubljansko oblast; od decembra 1929 banski šolski nadzornik in šef oddelka za ljudsko šolstvo dravske banovine, januarja 1932 pa stalno upokojen.

Iz navedenih službenih podatkov vsakdo lahko sklepa, da je bil pokojni Lužar nadpovprečen učitelj, ki je poklic ljudskega učitelja globoko doumel. Že kot mlad učitelj je zbiral krajevne izraze in proučeval krajevno floro. Psihološko in biološko se je vživljal v šolsko okolico in tako pripravljaj na zajemljiv pouk. Da je res tako delal, nam pričajo njegovi članki. Leta 1900 je objavil v »Zborniku Slovenske matice« narodne izraze kot dopolnilo k Pletersniku. V Štrekljevih zbirkah je objavljaj (od 5. snopiča dalje) narodne pesmi iz Izlak, kar pričaj, da je skušaj dojmiti tudi narodno čustvovaje. Na podlagi Lužarjevih zbirk je opisaj Hans Hrubby, profesor na gimnaziji v Weidenau v Šleziji, floro Zagorja in okolice (1907). Da je bil velik prijatelj narave, sem se velikokrat prepričaj v občevanju ž njim, pričaj mi je njegov vrt, pričaj njegov herbarij in pa to, da mi je nekoč prinesel celo na Vič nek nenavaden kamen za učilo.

Poleg umstvene usmerjenosti pa je bil pokojni Lužar tudi praktičen učitelj, o čemer zopet pričajo nastopna dela: S pokojnim okrajnim nadzornikom Ljud. Stiasnyjem je delaj na reformi tedanje ponavljajne šole. Priredil je besedilo za predavajja s skioptikonom, napisaj učno sliko o zadružništvu, ki je objavljajna v Stiasnyjevih »Učnih slikah« (Lj. 1909), spisaj za Stiasnyjevo »Računico za ponavljajne šole« (Dunaj 1911) naloge za mlekarstvo, posojilnice in zadružništvo.

Kako vsestransko se je zanimal za šolska vprašanja, pričata tudi članka, ki ju je objavil v »Popotniku« leta 1909, in sicer: »O glasovih, črkah in soglasniku r« ter leta 1911: »Glas l v izreki in pisavi«.

Posebno nam pričajo in dokazujejo Lužarjevo povezanost z učiteljskim poklicem članki, ki jih je objavljaval v »Slovenskem učitelju«, čigar urednik je bil polnih 19 let. Pa tudi preden je postal urednik, je objavil v »Slovenskem učitelju« več člankov; tako leta 1913: »Izbera in uporaba učne tvarine«, ki mu je postavil za moto Cegnarjeve verze: »Iz pšenice, vrli bratje, ljulko populimo, zdravo seme v brazde rojstne njive zaplodimo.« Leta 1914 je objavil članek »O sodelovanju šole in doma« z mnogimi Slomškovimi citati o vzgoji. Teža leta je tudi članek: »Iz dušeslovja otroških let«. Ves članek je podprt s citati različnih pisateljev, kar kaže veliko načitanost avtorja. V letu 1915 ga dobimo zopet pri rastlinah, ki jih je rad zbiral, gojil in študiral. Članek pa se glasi: »Previdnost pri gojitvi strupenih rastlin na šolskem vrtu«. Šolska oblast je priporočala, gojiti tudi strupene rastline na šolskih vrtovih, Lužar pa je s člankom opozarjal na nevarnosti, ki so združene z gojivitvijo strupenih rastlin. Priporočal je v spoznavanje bolj varna sredstva, to je slike in herbarije.

Od leta 1916 do leta 1918 ne najdemo Lužarjevih člankov. Bil je tedaj pri vojaki. V primeroma kratkem času je postal poročnik in bil nekaj časa štacijski poveljnik v Novem mestu. Tudi kot častnik je šel ljudem zelo na roko, pomagal jim je, če je le mogel. V zahvalo so mu na tihem prinašali različne kmečke dobrine, ki pa jih je Lužar delil svojim stanovskim tovarišem. Dobričina tudi v vojaški obleki.

Kakor hitro pa je slekel vojaško suknjo, že se je zopet oglasil v »Slovenskem učitelju«. Leta 1919 je objavil članek: »O bistvu in smotru vaje« in pa »Pripombe k načrtu za preustrojitev šolstva«. Posebno važen je bil tiste dni zadnji članek, ker se je tedaj šolstvo preurejalo iz avstrijskega sistema v jugoslovanskega. Leta 1920 je spisal članek »O bistvu in razvoju pouka«. V njem se spominja na svoječasni boj za in proti formalnim stopnjam, ki sta ga imela učiteljiščna ravnatelja gg. Hubad in Bežek. Lužarjevo stališče je zelo modro v tem vprašanju; to je brez ekstremov.

Daljnji njegovi članki so: »O osnovni šoli« in »O samostalniku« (1923), »Stremljenje za enotnost šolstva v raznih državah« (1924), »Pregled šolskega zakonodajstva v Nemčiji« (1926), »Marija Montessori, boriteljica za samostojnost otrok« (1927), »Zgodovinski in statistični pregled šolstva in prosvete«, »Pota k delovni šoli« (1928), »Kulturni stiki in zveze Slovencev po prevratu« (1929). Teža leta je objavil tudi »Navodila učiteljem in nadzornikom«, ki jih konča z besedami Ruskina: »Smatrajte vaše znanje za sredstvo, da pomagata drugim«. Leta 1930 je objavil članek: »Nositeljem velike ideje«, 1931 »Dejstva za vzgojno in šolsko delo« in »Tri pedagoška predavanja o moderni osnovni šoli«. To leto je tudi pričel z daljšim člankom »Odsevi delovne šole v knjigi ‚Blaže in Nežica‘«. V rokopisu

ima vso knjigo »Blaže in Nežica« preurejeno sedanjim razmeram primerno, kar kaže, kako mu je bil Slomšek pri srcu. To leto je objavil v »Listku« prevod z naslovom »Ocenjevanje učiteljstva«, ki ga je srbski spisal Djeka R. Klajić. Bil je, kolikor mi je znano, upravičen opozoriti ocenjevalce učiteljstva in uradništva na to delo, ki je kaj lahko krivično, kakor mu je bilo znano v primeru, ki ga je zelo bolel. Leta 1933 je spisal »Pregled in izvajanje učnega načrta za višje razrede narodne šole«, nadaljeval je z »Odsevi delovne šole v Slomškovi knjigi 'Blaže in Nežica'«, pisal članke o nacionalni in državni vzgoji ter objavil članek »Pojmovanje o volji«.

Leta 1934 je objavil članke iz šolske vsebine: »Razstava risb iz predšolske dobe otroka« in »O doživetju volje«. V letu 1935: »Stavkove besede, zlogi in glasniki«, »Slovenska slovnica za srednje šole«, »O učnih načrtih«, »O učnih načrtih in teorija o njih«.

Pa Lužar ni bil samo učitelj v šoli, temveč tudi izven nje. V Izlakah je leta 1900 ustanovil hranilnico in posojilnico ter preuredil mlekarsko zadruho. Leta 1909 je postavil za mlekarno veliko poslopje po zgledu bernske mlekarske šole v Rutti-Zollikofen v Švici. Obe zadruzi je vodil nad 15 let. Za prosvetno povzdigo kraja je leta 1908 ustanovil »Ljudsko izobraževalno knjižnico«. To svoje izvenšolsko delo je preizkušal in uporabljal kot gradivo za boljšo praktično učno snov na podeželskih šolah in za narodno izobrazbo. Iz tega področja je imel več predavanj med ljudstvom in učiteljstvom, kakor: »Zadružništvo in ljudska šola« je predaval leta 1911 pri zborovanju dolenske podružnice »Slomškove zveze«. »O sodelovanju doma in šole« je predaval leta 1914 v litijski podružnici. Objavil je članke: »Zadružništvo in ljudska izobrazba« (1920), »O računstvu za ravnovesje v gospodarstvu« (1921), »Kmetijstvo in šola« (1924), »Učitelj in ljudstvo« (1926).

Da je bil stanovsko zelo zaveden, pričajo nastopni članki: »O slogi in stanovskih pravicah«, »Pomen službene stalnosti« (1925), »Beseda o deklaraciji« (1926).

Budno je zasledoval tudi vse javno kulturno življenje in pridno pisal nekrologe možem, ki so imeli za šolstvo ali za slovenstvo zasluge. Že l. 1899 je objavil v »Uč. tov.« in DS nekrolog Fr. Peruciju. V »Sl. učitelju« je objavil nekrologe o H. Schreinerju in V. Bežeku 1920, o Fr. Fabincu in Maksu Pleteršniku 1923, o dr. Medvedu 1925, o dr. Čibeju 1929, o Mat. Karbi 1830, leta 1931 je objavil članek »Levstik Franc ob rojstni stoletnici« in »Nekaj velikih jubilejev iz zadnjega časa: 'Virgil', 'Sv. Avguštin', 'Devica orleanska'«. Leta 1934: »Jaklič Franc, 65 letnik«, »V spomin Jožku Novaku«; v letu 1936: »A. M. Slomšek in Ljudevit Stiasny«; 1937: »Franc Gabršek«, »Nadškof dr. A. Bonaventura Jeglič«; leta 1938 je objavil o dr. Tomažu Masaryku manjši članek zaradi lepih besed, ki jih je Masaryk govoril dijakom. V čim popolnejše spoznanje Lužarja naj še omenim, da je že leta 1923 spisal na podlagi srbske narodne pesmi razpravo o kraljeviču

Marku in leta 1927 je spisal za monografijo »Slovenačke«, ki jo je izdala Srpska književna zadruga, članek »Prosvetne prilike Slovenije«. Sodeloval je tudi pri izdaji »Staleža šolstva in učiteljstva Slovenije« (1928). Od leta 1927 do 1931 je bil tudi predsednik »Mladinske matice v Ljubljani«.

Iz vseh zgoraj navedenih člankov je razvidno, da je bil pokojni tovariš mož duševnega dela, pa bil je tudi vrtnar, sadjar in v mlajših letih tudi organist. Imel je torej vse lastnosti, ki jih oblast in ljudstvo hoče imeti v ljudskem učitelju. Pa ne le to, da je te lastnosti imel, on je delal in živel v teh lastnostih in to je glavno, kar ga dviga nad povprečne učitelje. Ljudstvo ga je spoznalo in ga temu primerno spoštovalo in cenilo. V krajevnem šolskem odboru je bil več let predsednik, odbornik v vseh krajevnih organizacijah. Ko je prišel v Ljubljano, je bil kmalu predsednik in odbornik različnih gospodarskih in kulturnih ustanov in zadnja leta tudi svetnik v občinskem svetu ljubljanskem. Ministrstvo ga je odlikovalo z redom svetega Save IV. stopnje, najvišja uprava društva Rdečega križa pa z zlato medaljo. Sovražnikov res da ni imel, imel pa je zavidljivce, ki so mu grenili življenje. Bil je predčasno upokojen in oškodovan za 15 odstotkov, ki mu jih niso šteli v pokojnino. Zakaj neki? Zaradi tega, ker je bil Slomškar. Nič mu ni pomagalo to, da je bil delaven, nič njegova toleranca do drugače mislečih, nič njegova dobrohotnost. V skoraj triletnem pokoju je zgubil s temi 15% lepe tisočake, ki jih imajo na vesti tisti, ki so ga bili upokojili. Bolelo nas je to. Težko smo čakali časov, ko bo zopet mogoče popraviti mu krivico. Leta 1928 se je posrečilo, da je bil reaktiviran. Toda leta 1931 so zopet nastopili časi in ž njimi ljudje, nasprotni načelom Lužarjevim. Z 31. decembrom je bil upokojen drugič, toda zopet s krivico: niso ga prevedli v V. skupino, dasi je imel 38 službenih let.

Moža, ki je delal nesebično vso službeno dobo, ki se je v poklicu dalje izobraževal v različnih tečajih in se kot samouk naučil češkega jezika, z nadaljevanjem realčnih studij se spopolnil v francoščini, se naučil nemške in slovenske stenografije in se v izobrazbi dvignil, kolikor se sploh more nadarjen ljudski učitelj, je najvišja šolska oblast, kakor že navedeno, leta 1928 odlikovala, enako uprava Rdečega križa, ljudstvo ga je volilo v različne odbore, toda vse nič: ostati je moral v VI. skupini po zaslugi tistih, ki so tedaj dajali ocene. Bolelo ga je to, bolelo tudi nas druge, pa mu pomagati nismo mogli. Ko pa je prišla po treh letih doba, da bi ga reaktivirali, tedaj je bil štar že nad 60 let in reaktivacija nemogoča po zakonu. Prenašal je to krivico kot mož in tudi za trenutek ni odnehal z načrtnim in načelnim delom. »Slovenskega učitelja« je dalje lepo urejeval, se posvečal javnemu, zlasti gospodarskemu delu in zgledno živel in skrbel za svojo družinico, ki ji je oskrbel tudi ličen dom. Slava možu, ki je nesebično delal za mladino, za šolo, za narod. Spomin nanj naj živi med slovenskim učiteljstvom, ki mu je bil tovariš, voditelj in pravi prijatelj.

Od Trubarjevega „Abecedarija“ do Möderndorferjeve „Slov. začetnice“

ali

Pouk branja nekdanj in danes

Jesen za jesenjo prihajajo nadobudni šolarčki širom po Sloveniji v šole z željo, da bi se naučili velike umetnosti: poznavanja črk, umetnosti branja. S kakšnim svetim spoštovanjem vzamejo v roke prvo berilo, ki hrani v sebi ključ do branja in do vse nadaljnje znanosti!

Ko jim dandanes učitelj daje lepo ilustrirano začetnico, se nehote spomni abecednika, iz katerega je sam zajemal prvo učenost. Tudi meni so se često zbuvali taki spomini; iz njih se je porodila želja, spoznati vse abecednike, izdane za Slovence, in spoznati kolikor mogoče tudi razne metode, po katerih smo se Slovenci učili brati. Sad tega raziskavanja so te vrstice.

O Slovencih je bilo med omikanim svetom srednjega veka razširjeno mnenje, da so barbarški in neolikani. Tako vsaj jih je označil 16. aprila leta 1444 Enej Silvij Piccolomini (poznejši papež Pij II.) na svojem potovanju skozi Ljubljano. Na slovenskem ozemlju tudi še sto let po Gutenbergovi iznajdbi tiska (okrog 1450) ni nihče mislil na potrebo te nove umetnosti. O ljudskem šolstvu v današnjem pomenu besede tedaj pri nas sploh ni bilo govora.

Kmalu po letu 1500 pa je nastalo v Nemčiji gibanje, ki je vzvalovilo duhovno življenje vse Srednje Evrope in bilo usodno tudi za nas Slovence. To gibanje je bila reformacija.

Miselnost nemških protestantov, ki so iz agitatorične uvidevnosti in iz ideologije o splošni potrebi branja biblije ter splošne razumljivosti liturgičnega jezika izoblikovali bogate nove narodnojezične cerkvene tekste, je vplivala tudi na literarno uveljavljenje slovenščine.

Glavni razširjevalec Lutrovih reformacijskih idej na Slovenskem je bil Primož Trubar (1508—1586). Ker je poznal govorice o barbarizmu in literarni nesposobnosti slovenščine, je iz žive zavesti svoje skupnosti s Slovenci občutil že skoraj kot nekaj sramotnega ugotovitev, da še ni niti slovenskega pisma, kaj šele, da bi obstojala kje slovenska knjiga. Nedvomno je poleg agitacijske vneme in protestantske miselnosti o cerkvenem jeziku sodelovalo pri njem tudi ugibanje o sramoti slovenske zaostalosti, ko je oblikoval prvo misel o pisanju slovenske besede.

Trubar sam zatrjuje, da je »dosti zmišloval, s kakovimi puhštabi to našo besedo bi mogli prou po tej ortografiji štaltno ino zastopnu pisati«. Zaradi svojih reformatorskih nauk je bil izgnan s slovenskega ozemlja. Bežal je na Nemško in tam se je pričelo njegovo, za Slovence tako pomembno slovstveno delovanje.

Leta 1551 se je pojavila na nemškem književnem trgu prva slovenska knjiga, Trubarjev v gotici tiskani

Abecedarium und der klein Catechismus In der Windischen Sprach.

Ane Buquice is tiß je ty Mladi inu preprosti Slouenci mogo lahku vkratkim zhaßu brati nauuzhiti. Witß jo tudi ty vegßhy stufi te kerßßhanßke Vere inu ane Wolßytue, te jo prepßßane od aniga Peryatila vßßß Slouenzou.

To je bila prva slovenska začetnica. Obsegala je le eno polo (16 strani) in imela namen seznaniti ljudi s Trubarjevimi pismi in njih izgovorjavo, hkrati pa tudi s temeljnimi nauki luteranstva.

Istočasno se je pojavila tudi druga Trubarjeva knjiga, namenjena Slovencem in tiskana isto tako v gotici. Naslov se ji je glasil:

Catechismus In der Windischen Sprach, sambt einer kurtzen Außlegung in geßangweiß. Item die Litanei und ein predig vom rechten Glauben, geßtelt durch Philopatridum Illiricum.

Anu kratku Poduuzßhene skaterim vßßßi zßßouit more v nebu pryti.

Vsebina knjige je bil prevod katekizma nemškega reformatorja Breuca (1499—1570). V predgovoru katekizma opominja Trubar slovenske župnike, pridigarje, učitelje in starše, naj učijo otroke katekizma.

Ti dve knjigi sta bili prvi slovenski poizkus, ki pa ni imel uspeha. Pisava (gotica) je bila preokorna. Naklada je bila majhna, pa še ta se ni razpečala, tako da niti tiskovni stroški niso bili pokriti. Vendar pa sta kljub vsej pomanjkljivosti »Abecedarium« in »Catechismus« zato tako pomenljiva za nas, ker sta prvi v slovenskem jeziku tiskani knjigi in lahko rečemo tudi šolski knjigi, saj moremo katekizem smatrati za prvo slovensko berilo.

Leta 1555 je Trubar oskrbel novo izdajo abecedarija, ne več v frakturnem, temveč v latinskem pismu, kar je bil gotovo vpliv reformatorja Vergerija.

Naslov drugi izdaji se glasi:

ABECEDARIUM, ENE BUQUICE,

iz katerih se ti mladi inu preprosti Slouenci mogo lahku tar hitru brati inu pisati nauuzhiti.

Glede pisave mlade slovenske pismenosti so kmalu nastali razni pomisleki. Posledica je bila, da je sestavil Bohorič prvo slovensko slovnico »Arcticae horulae« (Zimske urice), kjer je za stalno določil pismenke. Najpomembnejše razlike glede na današnjo pisavo so bile sledeče: f = s, lh = š, s = z, sh = ž, Sh = S in Ž, z = c, Zh = Č. Ta pisava je dobila ime »bohoričica« in je bila v rabi do l. 1848, ko jo je spodrinila »gajica«.

Za nadaljnji razvoj pouka v branju in slovenskega osnovnega šolstva vobče je bila največjega pomena znamenita Trubarjeva »Zerkvna ordninga«, natisnjena l. 1564. Trubar piše v tej cerkveni naredbi v šoli sledeče: »Obena deshela, ne mejsto, ne gmajna ne moßu pres shularjev in pres

vuzhenih ljudi biti, deshelskih ne duhovskih rizhi prou rounati in obdershati.«

Njegova želja je merila za tem, da bi med Slovenci vsaj vsak večji kraj dobil višjo šolo, a čim več župnij svoje župnijske (osnovne) šole. Trubarjevi predpisi o šoli vsebujejo tudi določbe o šolskem jeziku na slovenskem ozemlju: »Oblast inu gosposhzhina so dolshni per sledni fari shulmojshtre inu shularje dershati v mejstih inu tergih, da se latinsku inu nemshku, per tih farah od farmeshtrou, podrushnukov inu meshnarjev tu slovensku pismu, brane inu pisene vuzhi.«

Približno enako kot Trubar so mislili o ureditvi šolstva na Slovenskem tudi ostali reformatorji: Krelj, Juričič, Bohorič in Dalmatin.

Sebastijan Krelj je l. 1566 izdal »Otrozhjo biblijo« z abecedarjem, ki ima tudi slovenska imena črk. To knjigo lahko smatramo za nadaljnjo slovensko začetnico.

Adam Bohorič je spisal približno v istem času abecednik v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku, nazvan: »Elementale Labacense trium linguarum«.

Najobširnejši in najpomembnejši tekst protestantskih književnikov pa je slovenska protestantska »Biblija Jurija Dalmatina«. Natisnili so jo l. 1584, kot že vse doslej imenovane knjige v Nemčiji. Dalmatinova Biblija je bila gotovo dolga desetletja največja in najlepša slovenska knjiga, iz katere se je premnog Slovenec naučil umetnosti branja. Tudi spomin na njenega pisatelja, ki je od ljudstva dobil ime Jurij Kobilca, se je ohranil v raznih zgodbah do današnjega dne.

Pripomočki za pouk slovenskega branja so torej bili v tej dobi razen naštetih abecedarjev še biblija in zlasti katekizem, ki sta se sploh rabila kot šolski citanki. Breučev mali katekizem (prvič prestavljen l. 1550 po Trubarju) je bil tedaj najpriljubljenejša šolska knjiga za otroke. Doživel je pet natisov.

Kako se je tedaj vršil pouk branja, zvemo vsaj nekoliko iz Trubarjevega poziva v abecedarju, da naj »shumojsstri inu vsi, kir snajo poprej brati druge vuzhijo«. Trubarjeva metoda pouka branja je bila torej prav preprosta: Učitelj naj »bere naprej« ali »pravi naprej«, učenec pa bere ali govori za njim. Kako preprosta, a vendar učinkovita! Koliko metod za pouk branja so od tistih časov že bistre glave iznašle in zopet zavrgle! Trubarjeva metoda »učitelj naprej, a učenci za njim«, pa še vedno drži.

Leta 1574, torej 23 let po začetku protestantskega slovenskega tiska, je zagledala beli dan prva katoliška slovenska knjiga. Njen avtor je bil slovenski cistercijan iz Vetrinja, po rodu Korošec, Leonhard Pachenecker. Knjiga je bila istotako kot njena protestantska prednica, katekizem z naslovom: *Compendium Catechismi Catholici in Slavonica lingua*. Žal doslej še nismo našli kakega primerka tega katekizma, da bi bilo možno primerjanje glede jezikovne in pravopisne usmerjenosti s prednicami.

Po razgibani dobi reformacije, ki nam je dala prvi Slovenski abecedar, je nastopil dolg zastoj v nadaljnjem razvoju knjig, uporabnih za pouk branja. Glavni vzrok tega zastoja je bila gotovo protireformacija, ki je bila knjigam — »širiteljicam protestantske miselnosti« — sploh nena-klonjena.

Zastoj slovenskega kulturnega razvoja pa je tudi v zvezi s splošno kulturno zaostalostjo te dobe, povzročene po tridesetletni vojni (1618 do 1648).

Katoliški duhovniki, zlasti župniki, so sicer dobili nalog, da vzpostavijo prejšnje župne šole in da poučujejo v materinem jeziku verske resnice in cerkveno petje; vendar kakih 150 let ne zvemo za nobeno novo slovensko začetnico razen nekaterih katekizmov, ki so služili v teh župnijskih šolah tudi kot berila. Prav ta nedostatek začetnic pa dokazuje, da o taki slovenski osnovni šoli, kakor jo je predlagal Trubar, v vsem tem času ni mogoče govoriti. Krščanski nauk je bil po vsej priliki edini šolski predmet, pri katerem se je upoštevala slovenščina.

Skromna kmetiška »Pratika« je bila izza l. 1725 edini slovenski predstavnik praktično poučnega značaja.

Leta 1742 je župnik Fr. M. Paglovec priključil svojemu katekizmu z naslovom »Svesti tovarsh engä sledniġa Christiana«, skromen abecednik, navodilo za privatni pouk branja.

Kratek abecednik je tudi združen s Kanizijevim katekizmom koroške izdaje leta 1762.

V tej za Slovence v pogledu osnovnega šolstva tako jalovi dobi pa so drugod zaznamovali v vzgoji velevažne napredke.

Veliki češki pedagog in pisatelj Jan Amos Komensky (1592—1670) je napisal tri nad vse pomembna pedagoška dela: »Janua linguarum reserata« (Odprta vrata jezikov); »Didactica magna« (Veliko ukoslovje) in »Orbis sensualium pictus« (Slikani svet počutkov) ali kratko: »Orbis pictus«.

Medtem, ko je Didactica magna (s stranskim naslovom »Umetnost vse učiti vsega) položila temelj ljudski šoli vobče, je bil svetovno znani Orbis pictus (ki bi ga — mutandis mutatis — lahko primerjali nekako z začetnico po globalni metodi) nad 200 let otrokom najljubša knjiga.

Kako znan je bil po svetu Orbis pictus, izpričuje dejstvo, da ga je pri nas o. Hipolit iz Novega mesta izdal v latinskem, nemškem in slovenskem jeziku kot priloġo k slovarju »Dictionarium trilingue« iz l. 1711.

Prvi znanec boljših časov je zopet knjiga za veronauk, in sicer ljubljanska izdaja slovenskega prevoda Parhammerjevega katekizma iz l. 1760. Ta katekizem, združen s kratkim abecednikom, je doživel ponovne slovenske izdaje v Celovcu (Ožbalt Gutschmann) in Gradcu.

L. 1762 je ljubljanski tiskar Heptner natisnil prvi slovenski mašni molitvenik z naslovom »Sveta inu slo nuzna visha sveto masho slishati«. Prireditelj te knjige, iz katere se je gotovo marsikak Slovenec naučil brati, ni znan.

Za nadaljnji razvoj slovenskega šolstva je bil odločilnega pomena obči šolski red, ki ga je izdal po nalogu cesarice Marije Terezije Ignacij pl. Felbiger l. 1774 na podlagi šolskega zakona, izdanega l. 1770 za vse avstrijske dežele.

Ljudskošolski odloki Marije Terezije in njenega sina Jožefa II. so bili tako usodni za Slovence, ker so zahtevali, da naj se poučujejo tudi otroci na kmetih v nemškem učnem jeziku. Le začetni pouk se je smel vršiti slovensko po prevodih iz nemških izvirkov. Tako so nastale »slavnoznanec« »Table teh pustabou inu visha se navuzhiti krainsku ali slovensku brati«. Ker se je nemški original zval »Das ABC oder Namenbüchlein oder Buchstabiertäfelchen« ali kratko »Blatttäfelchen« — »Blatttafel«, so to besedo pokvarili v Plattelaf — plateltof. Tako je nastalo ime starih slovenskih abecednikov.

Dobro je bilo, da se je pričelo kmalu po izdaji prej omenjenih odlokov v naših krajih razveseljivo literarno gibanje, ki mu pravimo: Slovenski prepород. To gibanje je vsaj nekoliko zajezilo ponemčevalne tendence šolskega zakona iz l. 1770.

Vrsto narodnih buditeljev je začel o. Marko Pohlin, ki toži v predgovoru svoje slovnice iz l. 1768, da mladine v šolah ne priganjajo sedaj toliko k učenju latinščine, kolikor izbrane nemščine. O, ko bi se poprijela tudi kranjščine, ker bo morala skrbeti v tem jeziku po završitvi študij, tako za lastno korist, kakor tudi za korist drugih!

Da želi dati slovenščini v novi šoli pomembnejšo vlogo, priča njegov abecednik, ki ga je izdal v posebni knjigi z naslovom »Abezedika Lab. 1765«. Druga izdaja iz l. 1784 pa nosi naslov »Nov popraulen plateltof«.

Nadaljnji borec za izpremembo jezikovne prakse v korist slovenščine v novi »nemški šoli« na Kranjskem je bil Blaž Kumerdej, ki je l. 1793 izdelal na Dunaju »Domoljubni načrt, kako bi se dalo kranjsko prebivalstvo najuspešneje poučevati v pisanju in branju«. V tem načrtu predlaga, naj bi se priredil slovenski abecednik in poslovenile šolske knjige ali sestavile ter priredile nove slovenske izdaje.

Slovinci naj se učijo v šoli v slovenskem jeziku brati in pisati.

Kumerdej je izdal l. 1778 knjigo z naslovom »Vadenje sa brati«. To je prva slovenska čitanka, ki vsebuje iz večine isto čtivo kakor Rochova I. čitanka za ljudske šole na Nemškem, imenovana »Der Kiderfreund« (Otroški prijatelj).

V tem času je bil referent ljubljanske šolske komisije goriški grof Edling, ki ga je pedagoška uvidevnost utrjevala v nazoru, da bodi ljudska šola tudi pri Slovencih na narodni jezikovni osnovi. Verjetno je, da je bil Edling tisti, ki je pokrenil že v tej dobi slovensko-nemško izdajo »Abecedne tablice« in »Abecednika«. Sam pa je spisal »Sern ali Vonusetek teh Metodneh Buqui« posebno sa dushelske uzhenike u zesarskeh kraileveh dushelah. Dunaj 1777.

Leta 1779 je izšel Japljev »Ta Velki Katekismus s prashanjami inu odgovormi«. To je bila v formalnem oziru prva privatna šolska knjiga.

Kmalu nato je izdal še »Ta mali Katekismus s prashanjami inu odgovormi za te nar majnsi otroke«.

Za koroške Slovence je priredil celovški jezuit Ožbalt Gutschmann (1725—1790) prevod velikega katekizma in »ABC ali Buquize teh zhrk inu besed za shularje inu druge katiri ozhejo se navuzhiti prav slovensku brati«. S tem je omogočil začetek upoštevanja slovenščine v koroški ljudski šoli. Posebno razveseljivo je postalo stanje osnovnega šolstva na Koroškem, ko je bil imenovan za višjega šolskega nadzornika Jurij Japelj, podravnatelj celovškega bogoslovja.

Gotovo ni brez pomena za ljudsko šolstvo in pouk branja tudi Japljevo »Svetu pismu noviga Testamenta«, ki je izšlo v letih 1784 in 1786, torej natančno 200 let po Dalmatinovi Bibliji. V letih 1791 do 1802 mu je sledilo »Svetu pismu stariga Testamenta«.

V Prekmurju je izdal Mikloš Küzmič v dobi od leta 1780 do 1783 najnujnejše tekste za šolo in cerkev. Nas zanima predvsem njegova začetnica, izdana l. 1780, to je »ABC za Szlovincze na Vogerszkem«.

Po Felbigerjevem navodilu je objavil l. 1791 duhovnik Janez Debevec »Kranjski Platteltof. V katerim se najdejo Navuki od Kranjskiiga branja sa te kateri se brati vuzhe«. V tej knjigi je tudi prva izvirna slovenska, prav zanimivo pisana metodika o začetnem pouku branja.

Tu naštete knjige, ki so vse kolikor toliko služile pouku branja, so v naslednjih letih doživele več ponatisov.

Leta 1805 je izšel novi učni red. Nadzorstvo nad osnovnimi šolami je prešlo povsem na duhovščino. Zanimivo je, da so v tem času uradno pozivedovali, katere slovenske knjige bi bile primerne kot šolska darila pri obdaritvah ob koncu šolskega leta.

V smislu novega učnega reda je pisatelj slovenskega plateltofa, Debevec, priredil tudi tekst za prvo nemško-slovensko uradno izdajo osnovnošolske čitanke z naslovom »Kleine Erzählungen — Majhina per-povedanja 1809«. Vendar pa so ostale vse te knjige le mačehinski kruh za slovenske otroke. V njih se ni odražal slovenski tvorni duh. Šolske knjige so sicer prinašale prve posvetne povestice v slovenskem jeziku, a vse so bile le prevodi.

L. 1809 je izdal Jernej Kopitar na Dunaju za nadaljnji razvoj slovenskega jezika epohalno knjigo »Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark«, namenjeno predvsem »ljudskim učiteljem, ki bi hoteli zboljšati jezik«. S Kopitarjevo slovnico so slovenski pisatelji dobili kažipot za uravnavanje jezika in pisave.

Napoleonova Ilirija, ustanovljena proti koncu leta 1809, je imela dalekosežne posledice tudi za slovensko osnovno šolstvo. Prva sled nove šolske jezikovne politike je bila v francoski zahtevi, »naj omogoči pouk vsakemu mlademu ‚Ilircu‘, da se izobrazuje in izpopolnjuje v materinščini, ki je instrument človeškega duha«. S tem so postale nemško-slovenske učne knjige nepotrebne.

V tej dobi je imel odločilen vpliv na vse slovensko šolstvo Valentin Vodnik (1758—1819). Upoštevač potrebo po novih knjigah je izdal l. 1811 samoslovensko »Abezedo sa Perve shole«. Ta začetnica priča, da je Vodnik prebiral pedagoška dela Komenskega in mogoče tudi že Pestalozzija. Za berilo vsebuje namreč ta abecednik tudi nekaj odstavkov iz Komenskega knjige »Orbis pictus«. Razen te je priredil Vodnik še mnogo drugih knjig za ljudske šole.

Za pouk v branju so bile še pomembne »Napoleonov katekizem« in pa »Slovensko-nemško-francoski abecednik«.

Prekratka je bila doba od 1809 do 1813, da bi se bili mogli pokazati sadovi francoskega načela, po katerem so trajni učni uspehi mogoči edinole v materinščini kot trdni podlagi za nadaljnje nauke. Le tri šolska leta je doživela ilirska ljudska šola na slovenskem ozemlju.

Za Slovence, ki so ostali pod Avstrijo, se je v tej dobi lotil spisovanja šolskih knjig Janez Primic (1785—1823), profesor slovenščine na graškem liceju. Leta 1812 je izšla njegova »Abezedika za Slovence kateri se hozhejo Slovensko brati nauzhiti«. Medtem, ko je bila ta knjiga namenjena bolj samoukom, je za šolsko rabo priredil uradni »Novi nemshko-slovenski bukvar al ABC otrokom lahko sastopen«. Pod črto in na koncu je dodal tej knjigi še dodatke, ki kažejo, da je hotel dati tudi obenem pripomoček ljudskošolskim učiteljem.

Izmed drugih Primičevih šolskih knjig so posebno znamenita njegova »Nemško-slovenska branja«, nov tip čitanke. Nekaj naslovov berilnih sestavkov nam da nekoliko vpogleda v to knjigo: »Marnja od kose«, »Otrozi dobro sastopite«, »Hrepenenje otrok po pomladi«, »Pesem veseliga fantizha«. Poleg tega vsebuje še nekaj Jarnikovih in Vodnikovih pesmi.

Neznano je ime slovenskega prireditelja uradnega nemško-slovenskega »Bukvarja«, ki ga je l. 1813 natisnil Leon v Celovcu.

Priča o novih pogledih na ljudsko šolo je tudi prvo slovensko knjižno šolsko darilo: Alvianova razlaga očenaša pod naslovom »Praenium sa male otrozhizhke perviga klasa ureshke shule« iz l. 1810.

Ko je zatonila Napoleonova zvezda in so se v Ilirijo vrnil zopet Avstrijci, je nastopila reakcija tudi za tako lepo se razvijajočo slovensko šolstvo. Osnovne šole so zopet dobile ime »nemške šole« in so že s tem imenom opozarjale na svoj namen.

Sedaj so se pokazale vse zle posledice Rottenhannove politične šolske ustave iz l. 1805, ki je omejevala učitelje v metodičnem napredovanju, v učni samostojnosti in prostosti ter predpisovala strogo ravnanje po l. 1812 izdani knjigi »Schul- und Methodenbuch«.

Po Felbigerju uvedena vprašalno-razvijajoča metoda je bila prepovedana in učitelji so se morali vrniti k nepedagoškemu postopanju, po katerem so se učenci zopet učili vse na pamet in tako obremenjevali svoj spomin.

Vodnikove samoslovenske prireditve šolskih knjig iz časa Ilirije so postale seveda neprimerne. Zamenjali so jih z nemško-slovenskimi izdajami. V tem smislu je priredil Matej Ravnikar (poznejši tržaško-koperski škof) »Abecednik sa shole na kmetih« in »Male povesti sa shole na kmetih« (po Debevčevi I. izdaji).

V veljavo so prišle tudi Aličeve, prej zaradi jezika in pravopisa odklonjene »Majhine bukvize branja sa sholarje« in pa »Kratke pripovedi«. Jurij Alič je bil višji šolski nadzornik labodske škofije, pozneje pa nadžupnik v Laškem).

Franc Metelko (1781—1860), prvi profesor slovenske stolice na ljubljanskem liceju, je sestavil nov črkopis, po njem »metelčica« imenovan, ki ga je začel širiti tudi v šolskih knjigah, dokler niso l. 1833 metelčice za šole uradno prepovedali. Za pouk v branju je priredil v svoji metelčici dve izdaji Machnerjevega nemškega abecednika, in sicer »Abecednik nemško-slovenski za šole v c. k. deršavah« ter »Abecednik za slovenske šole v c. k. deršavah«. Obe knjigi sta izšli l. 1829 pri Blasniku v Ljubljani. Ko je bil njegov črkopis zavržen, je izdal l. 1834 »Berilo za male shole na kmetih« zopet v bohoričici.

Prav tako ni mogel prodreti s svojim črkopisom Peter Danjko (1787—1873), dekan pri Veliki Nedelji, ki je spisal tudi tri pouku branja namenjene knjige. Leta 1816 je v Radgoni izdal knjižico »Zazhetek vu-zhenja Slovenskega po nedelah, knjizhiza soseb narozhena doraslim in vsem, kerí predaleč so od shole farne ino se v kratkem brati ino dosta potrebniġa navužhiti hzhejo«. V Gradcu pa so bile l. 1819 tiskane »Bukvize za sholi odrasteno mladost, katere se slovensku branje, pisanje inu tud nar potrebniše krshanske vuke hitro navužhiti sheli«. Ti dve knjigi sta izšli v bohoričici; v danjčici pa je bila tiskana l. 1824 »Abecedna knjižica na hitro ino lahko podvūčenje slovenskega branja«.

L. 1838 so za šole tudi danjčico prepovedali in ostala je nekaj let zopet sama bohoričica, dokler je ni l. 1849 izpodrinila današnja »ġajica« in napravila s tem konec znameniti slovenski črkarski pravdi ali abecedni vojski.

Od neznanega avtorja so bile spisane »Bukvize Branja sa sholarje na desheli«, tiskane l. 1843 v Gradcu.

Omembe vredne bi bile iz te dobe še Jarnikove »Molitne bukvize sa otroke«, ki jih je tiskal l. 1817 Leon v Celovcu. To je bil prvi otroški molitvenik.

Vse doslej se je vršil pouk branja po tako zvani »črkovalni« metodi. Učenci so se morali najprej iz glave naučiti vso abecedo, nato je prišlo — po predhodnjem črkovanju, to je poimenovanju posameznih črk — na vrsto branje besed. Vse to je bilo zgolj mehanično posnemanje tega, kar je »naprej povedal« učitelj. Pri tem pouku so otroci, posebno v tistih časih, ko je šiba imela glavno besedo, mnogo trpeli.

Sliko o načinu bralnega pouka v tej dobi nam podaja ljubljanski kanonik Franc Kramar, ko popisuje učno metodo svojega prvega učitelja

takole: »V prvem razredu je bilo nas šolarčkov 60—70. Vsak je imel svojo nemško abecedno tablico (platteltf). Z njo smo letali posamezno in zaporedoma k mizi, da nam je učitelj našteval črke po vrsti in smo jih mi izgovarjali za njim. Ko je povedal črke, je pognal vsakega v klop in nastopil je drugi, za njim tretji itd. Imel je navado, da je otroke takrat, kadar je izrekel črke, suval z nekim bodalcem v kazalec ali pa mahal po glavi in hrbtu ter tako res vtepal otrokom črke v glavo. Nosili smo vsi kazalce krvave, ranjene ali gnojne, v znamenju, da smo učenci njegovega razreda. Te rane so bile strašilo drugim otrokom, da so se bali šole. (Po E. Deisinger: Historična študija o pisanju in branju.)

Da je šlo branje nekoliko laže, so učitelji vadili, mnogo vadili izgovarjavo zlogov, sestavljenih iz soglasnika s pridejanim samoglasnikom. To je bila potem tako zvana »zlogovalna« metoda. Tipičen zgled začetnice po zlogovalni metodi je prej omenjeni Ravnikarjev abecednik za šole na kmetih.

Polagoma pa je nastopilo pri pouku branja zboljšanje. Prvi znanilec novih smeri je bila l. 1830 v Gradcu natisnjena knjiga »Navod za nedeljske shole. Kako je potreba učiti«. Spisal je to delce, ki je bilo l. 1846 ponatisnjeno v Celju z naslovom »Navod v branje sa mladost nedelskih shol«, baje šoštanjski učitelj Peter Musi. V tem navodu je priporočal pisatelj za pouk branja »glaskujočo« metodo namesto »črkujoče«. Bistvena razlika med obema načinoma je v tem, da glaskovalna metoda ne daje črkam samovoljnih poimenovanj. Črke dobe le svoj izraz (čisti glas), tako da jih je lahko vezati v zloge in besede. Glaskovalna metoda je pravilna, ker je naravna in ker točno razlikuje med glasnikom in črko kot znamenjem za glas; ne ozira pa še pri soglasnikih na ime črke. Toda kako dolgo je še trajalo, da je glaskovanje docela prodrlo in izpodnilo črkovanje! Še Slomšek je pri vsej svoji naprednosti ostal pristaš črkovalne metode.

Drugeče pa je pojav A. M. Slomška (1800—1862) za slovensko šolstvo epohalnega pomena; prav posebno zaradi tega, ker so se po njegovem prizadevanju naučile brati široke kmečke plasti našega naroda. Slomšek je sploh najplodovitejši slovenski pedagoški pisatelj. Pisal je za šolske otroke, njih starše in učitelje. Tu naj bodo omenjena le tista njegova dela, ki se tičejo pouka branja. Najodličnejše tozadevno delo je gotovo knjiga »Blashe in Neshica v nedelski sholi«. Uzhitelam ino uzhenecam sa poskusno spisal Anton Martin Slomšek, vosenishki fajmoshter. V Zeli 1842.

To delo je doživelo tri izdaje in bilo prevedeno tudi v češčino. Knjiga je bila tiskana še v bohoričici, pozneje pa se je tudi Slomšek postavil na stran gajice, v kateri je spisal ostale šolske knjige.

L. 1844 je postal Slomšek »višji ogleda šol Lavantinske škofije«, l. 1846 pa lavantinski škof. Potem je prišlo revolucionarno leto 1848, ki je prineslo tudi ljudski šoli lep napredek. Slomšek je dobil od ministrstva za božočastje in nauk (Leo Thun) nalog za prireditev uradnih šolskih knjig, abecednikov in beril. V kratkih presledkih so izšle sledeče knjige: »Abecednik za slovenske šole«, »Abecednik za slovensko-nemške šole«,

»Malo berilo za prvošole«, »Mali Blažek v prvi šoli« (1852) in »Mali katekizem za prvošolce«.

Pri branju je stal Slomšek, kot že omenjeno, na starem stališču slov-kovanja ali črkovanja. Priporočal pa je razumno in estetsko branje. Da se poveča zanimanje, je priporočal celo branje z razdeljenimi vlogami. Tudi je bil za to, da naj se preveč ne bere hkrati.

Pomembno za pouk v branju je zopet l. 1862, ko je izšel na pobudo ljubljanskega šolskega poročevalca dr. Franca viteza Močnika Praprotnikov »Abecednik«, ki je združeval branje s pisanjem (kar je bilo uradno priporočeno že l. 1848) ter kazal prve znake analitsko-sintetične metode. Predhodnik te metode je že Slomšek, ki izvaja analizo in sintezo pri bralnem pouku v svoji knjigi »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«.

Bistvo analitično-sintetične metode je v tem, da izhaja od celote (stavka ali vsaj besede iz stvarnega pouka), ki jo analizirajoč razstavi v govorne elemente — glasnike (črke), te pa nato s sintezo zopet združuje nove besedne tvorbe.

Način istočasnega pouka branja in pisanja se je ohranil vse do današnje dobe. Mi vsi smo se po tej metodi naučili brati in pisati. V teku časa so se razvile razne variante pisalnobralne ali bralnopisalne metode, ki pa so vse več ali manj nudile učencem dve težkoči hkrati — tiskano in pisano črko skoro obenem.

Novi temelji za razvoj izobrazbe so bili postavljeni l. 1867 z državnim temeljnim zakonom o občih pravicah in dolžnostih državljanov in še prav l. 1869 z državnim ljudskošolskim zakonom, ki se je še dopolnil l. 1883 s šolsko novelo.

L. 1870 so v zvezi z novim ljudskošolskim zakonom izdelali posebni učni in šolski red, ki je bil v modernejši obliki na novo objavljen l. 1905. Z novim šolskim zakonom se je pojavilo tudi pri slovenskem ljudskem šolstvu v vseh ozirih novo življenje.

Posebno ploden pisatelj šolskih knjig v tem razdobju je bil ljubljanski šolski ravnatelj Andrej Praprotnik (1827—1895). Razen prej omenjenega abecednika je priredil še sledeče začetnice: »Slovenski Abecednik za prvi razred ljudskih šol« (1868), »Slovensko-nemški Abecednik« (1869), »Zgledi za pervince, ki se brati in pisati obenem uče«.

Leta 1876 je poslovenil Prasekove »Tablice s črkami za prvi poduk v branji« s posebno knjižico v navodu, kako se rabijo in sploh o metodah prvega poduka v čitanju.

S tem v zvezi bi bilo še omeniti, da je že l. 1846 v Trstu izšla »Abecedna tabla«; leta 1869 pa je izdala c. kr. založa šolskih knjig na Dunaju »Stenske table« (Wandfibel).

Ivan Miklošič, učitelj na c. kr. vadnici v Mariboru, je sestavil l. 1874 »Stenske tablice za čitanje po analitsko-sintetični metodi«. Leta 1875 pa je sestavil in založil »Navod o rabi 80 pregibljevih črk (stavnica) za prvi poduk v čitanju«.

Mnogo so se rabili tudi njegovi abecedniki. »Začetnica in prvo berilo za ljudske šole« je doživela od l. 1878 do 1890 osem izdaj. »Slovensko-nemška začetnica za ljudske šole« je bila prvič tiskana l. 1881, njena peta izdaja pa l. 1896.

Leta 1880 sta izdala tudi ljudskošolska učitelja A. Razinger in A. Žumer »Abecednik za slovenske ljudske šole«, ki je izšel do l. 1896 v 9 natisih, a l. 1881 »Slovensko-nemški Abecednik«, h kateremu je napisal Ivan Lapajne, ravnatelj meščanske šole v Krškem, znamenit »Navod za podučevanje na najnižji stopnji narodne šole«. Razinger in Žumer sta izdelala tudi »Stenske table za prvi pouk v branju« (25 tabel v velikosti 76×55 cm), ki so bile tiskane prvič 1882, drugič pa l. 1896.

Miklošičev Slovensko-nemški abecednik za obče ljudske šole je predelal in popravil vadniški učitelj Ivan Krulec. Predelana izdaja je izšla l. 1907 in njen ponatis l. 1910.

V zbirki beril za obče ljudske šole sta sestavila »I. del: Abecednik Prvo šolsko leto« Gabršek in Razinger. (3. tisk je izšel v Ljubljani leta 1911.)

Iz analitično-sintetičnega pouka branja se je polagoma razvila normalnobesedna metoda, ki izhaja od določenih posebno primernih (normalnih) besed in iz njih dobiva izolirane glasnike. Branje hoče učiti na podlagi smiselne vsebine in se v tem ujema z modernimi stremljenji pouka. Normalnobesedna metoda si je priborila hitro odločilno mesto. Učni postopek se je razvijal tako, da so učenci iz nazornega nauka dobili tisto normalno besedo, katero so potem analitično razstavljali na njene dele zloge in glasnike. Pozneje so te dele zaradi branja zopet sintetično sestavljali.

Čisto normalnobesedno metodo skuša podati Krulčeva »Moja prva čitanka«.

Po isti metodi, a s posebnim upoštevanjem težkoč je spisal v Mariboru l. 1928 tudi Gabrijel Majcen svojo »Prvo čitanko za slovenske ljudske šole«.

Po tako zvani fonetični metodi, ki naj bi dopolnjevala normalnobesedni način bralnega pouka, pa je sestavljeno Widrovo »Moje prvo berilo«.

Omeniti bi bilo še interjekcijsko metodo, po kateri je sestavljena Kleinmayerjeva začetnica »Prvi koraki«, ki je izšla l. 1926 v Trstu. Ta metoda naravnih glasov operira z glasniki kot izrazi veselja, začudenja, strahu, jeze itd. (interjekcije). Posnema tudi naravne glasove ali take glasove, ki jih oddajajo razni stroji, vihar itd.

L. 1937 je izšlo Erjavčevo »Moje prvo berilo«, ki se je skušalo okoristiti kolikor toliko z vsemi do sedaj naštetimi metodami, pa je postalo zaradi tega tako neenotno, da je bilo odklonjeno.

Vse te metode pouka branja so se uveljavljale kot posledica stremljenja za izpopolnitvijo jezikovnega pouka. Ker je lepa in natančna izgovarjava bistven del slehernega jezikovnega obrazovanja, ji je treba

polagati temelje že pri pouku branja v prvem šolskem letu. Nadaljnji razvoj raznih teh metod pa se je s tem, da pridobiva glase z »mrmranjem, sikanjem, kašljanjem itd. (mrmrač, odpirač, jezikutresač itd.)« in še s fonomimiko, tako kompliciral, da je branje postalo res že »prava umetnost«.

Vsemu temu pa je napravil konec nov pokret, ki mu pravimo »delovna šola«. Ta namreč zavrača sploh vsako določeno bralno metodo. Predhodnik tega naziranja je bil že Tolstoj, ki piše: »Najboljša metoda je v tem, da ne slediš nobeni metodi, temveč jih vse oznaša in porabljaš ter pri nastopajočih težkočah najdeš nove.«

Začetni bralni pouk je danes bistven del strnjenegega pouka. Pouk branja se je popolnoma izpremenil. (Spočetka smo rekli »na glavo postavil.«) Namesto z malimi črkami začne delovna šola z veliko tiskanico. Utemeljuje pa ta svoj postopek takole: Učenec vidi na poti v šolo neštivilno izvesnih tabel, napisov, cenikov in reklam. Vse to bi čimprej rad znal brati. Tudi je mnogo lažje veliko tiskanico risarsko posnemati, kakor pa pisati male pismenke. Velike tiskane črke učenci lahko polagajo s paličicami (rokotvorni pouk).

Posamezne glasnike in črke pridobiva učitelj brez začetnice tako, kakor se mu zdi najbolj primerno in uspešno. Čim prej pa stavi pred otroke besedno in stavkovno celoto, kajti glavno je besedilo, in sicer smiselno, v celoti zaokroženo besedilo. Tiskan abecednik postane skoraj nepotreben; nadomeščata ga stavnica in šolski delovni zvezek, kateri postane v nekaj mesecih nekaka začetnica s slikami in berivom kot izraz otrokove samodejavnosti. Tiskana začetnica stoji le bolj ob strani in pride do popolne veljave šele potem, ko učenec že pozna vse črke, ter je že tudi precej spreten v branju stavkov. Tako je moderna začetnica prav za prav že prva otroška čitanka, prvo otroško berilo. Po tem načinu se trenutno uči brati velika večina slovenske mladine.

V istem smislu je tudi sestavil l. 1929 Pavel Flere »Našo prvo knjigo«, ki je bila do l. 1938 štirikrat ponatisnjena.

Gotovo bo ustrezala zahtevam strnjenegega pouka tudi začetnica z naslovom »Preljubo veselje«, ki jo je pripravil banski šolski nadzornik Ferdo Bobič v Ljubljani l. 1939.

Toda razvoj hiti bliskovito naprej. Že je na vidiku zopet velik preobrat v pouku branja. Prinaša ga globalna metoda. Globalizacija (globus = krogla kot simbol celote) pomeni izhodišče iz celote, pomeni naglašanje strnjenege in enotnosti. Globalni postopek je torej v smislu koncentracije pouka, ki ne poudarja posameznih delov ali elementov kakega pojavnega, temveč smisel celote. Globalna metoda branja je torej le naslednji korak metodičnega strnjevanja, ki je že povsem prodrlo v osnovni šoli.

Zagovorniki globalne metode pravijo, da je nesmiselno otroke učiti posamezne črke in zloge, ki nimajo konkretnega pomena in ne spadajo v otroško pojmovanje. Otrok lahko razbere le celote, katere razume in katerim daje pomen. Torej treba učiti branje tako, da učenci dojemajo

naenkrat cele besedne slike. Vsaka beseda je tako rekoč slika zase. Zato globalna metoda ne začenja z deli — to je z glasniki in črkami — ampak s stavki in besedami, ki jih postavi tiskane pred oči otrok. S poizkusi je dokazano, da si zapomni otrok najlažje slike, potem stavke, nato besede, a najtežje črke. S psihološkega stališča je torej za otroke stavek in smiselno poudarjena beseda preprostejša in lažja kot abstraktni element (glasnik, črka).

Pri tem pouku razbere otrok pomen besed iz besednih oblik (besednih slik), ne pa iz posameznih črk, ki jih šele polagoma opaža in izloča. Mogoče bi ta postopek lahko vzporedili z idejo, ki jo je skušal udejestviti Jan Komensky v svoji slavni knjigi »Orbis pictus«.

V zadnjem času globalna metoda ali celobesedna metoda naglo prodira in se uspešno razvija. Tudi pri nas se že množi literatura o njej.

Doslej je Möderndorferjeva »Slovenska začetnica« prvi poizkus slovenske globalne začetnice.

Leo Pibovec pa je že izdal brošuro »Pouk branja po globalni metodi«, kjer opisuje že prve rezultate tega načina pouka v branju. Za l. 1940 obeta tudi on novo začetnico z naslovom »Moja prva knjiga«. Dodana ji bodo še navodila za pouk branja po globalni metodi.

Učni način branja postaja torej vedno manj abstrakten. Prvotno so se učili najprej besede, nato so črkovali in zlogovali. Črkovanje so pozneje nadomestili z glaskovanjem. Nato so besede analizirali v glasnike in črke, iz katerih so sestavljali nove besede. Ves ta mehanizem pa so umetno krasili in sladkali z raznimi uvodnimi povesticami in vmesnimi ilustracijami. Niso pa pomislili, kakšen mnemotehnični balast je vse to bil za otroke.

Sedaj pa kaže, da se branje ne bo več podajalo kot prisvajanje kakšnega mehanizma, ampak tako, kakor je v resnici — kot način izraza in občevanja z ljudmi. Že začetni pouk branja bo predmet koristi, ki zadovoljuje učenčevi potrebi. Zanimanje bo za sam predmet branja, ki ga zaradi tega ne bo več treba umetno sladkati. Branje bo torej brez balasta. Edina gonilna sila bo živo zanimanje za branje samo, to je želja po znanju, kot so jo čutili oni prvi Slovenci, ki so se učili brati pred skoraj 400 leti v Trubarjevem abecedariju.

VIRI

Dr. Karel Glaser, »Zgodovina slovenskega slovstva«, I. in II. zvezek. Slovenska Matica v Ljubljani 1894 in 1895.

Dr. France Kidrič, »Zgodovina slovenskega slovstva«. Slovenska Matica v Ljubljani 1929—1938.

Dr. Ivan Grafenauer, »Zgodovina slovenskega (novejšega) slovstva«. Katoška Bukvarna v Ljubljani 1909.

Dr. Franc Simonič, »Slovenska bibliografija«, 1550—1900. Slovenska Matica v Ljubljani 1903—1905.

Dr. Janko Šlebingger, »Slovenska bibliografija«, 1907—1912. Slovenska Matica v Ljubljani 1913.

Gruden-Mal, »Zgodovina slovenskega naroda«. Družba sv. Mohorja v Celju 1912—1938.

Dr. Janko Bezjak, »Občna zgodovina vzgoje in pouka«. Kr. založba šolskih knjig v Ljubljani 1921.

Fran Fink, »Začetni čitalni in pisalni pouk«. Slovenska šolska Matica v Ljubljani 1936.

Prihoda-Vedralova, »Ideologija nove didaktike«. Slovenska šolska Matica v Ljubljani 1937.

Ema Deisinger, »Historična študija o pisanju in branju«. Slovenski Učitelj v Ljubljani 1939.

Leo Pibrovec, »Osnovni razred v luči sedanjih vzgojno-didaktičnih načel«. Slovenska šolska Matica 1929.

Leo Pibrovec, »Pouk branja po globalni metodi«. Učiteljska tiskarna v Ljubljani 1939.

Pavel Flerè, »Navodilo k naši prvi knjigi«. Učiteljska tiskarna v Ljubljani 1929.

Vinko Möderndorfer, »Sodobna šola — priročnik k slovenski začetnici«. Mohorjeva tiskarna v Celju 1938.

Langer-Legrün, »Handbuch für den Anfangsunterricht«. Wien 1926.

Der große Herder (leksikon). Freiburg in Breisgau 1928—1934.

Članki v »Popotniku«, »Slovenskem učitelju« i. dr.

Abecedniki in začetnice.

Franjo Čiček

Kako sodijo učenci o kazni

Povojna reforma šolstva je temeljito načela tudi vprašanje kazni. Smešen in starokopiten se nam je zdel učitelj, ki je hodil s šibo v roki po razredu. Nekateri posmehljivo kažejo na staro šolo, kjer sta nekako dominirala strah in kazen. Imajo v gotovih ozirih prav. Kajti vse se spreminja in prenavlja. Ali vse ima tudi gotove meje. Večkrat smo že poudarili stališče, da je srednja pot — najboljša pot. Ni vse staro za nič, a tudi novo ni vse dobro. Vendar kakor da je začarano, najdemo vedno ekstremiste, ki smatrajo svoje norme za nezmotljive in ki si domišljujejo, da bodo postavili novo šolo na čisto drugačne temelje, ki jih še svet ni videl. Vendar ne preide niti ena generacija, pa že opuščajo prej toli hvalisana načela ter iščejo nova.

Sigmund Freudova psihoanaliza in Adlerjeva individualna psihologija sta med drugim tudi docela zavrgli telesno kaznovanje otroka. Ali v najnovejšem času se že oglašajo drugi, ki stojijo popolnoma na nasprotnem stališču (prim. E. Plattner: »Die ersten sechs Lebensjahre«, Berlin 1937, kjer se postavlja na prvo mesto pokorščina ter dajejo navodila za razne kazni). Toda ostanimo za enkrat pri Freudu in njegovih učencih. Freud je s svojo psihoanalizo dvignil precej prahu in postavil vzgojno metodo docela na novo stališče. Po njegovih izvajanjih otrok ne odgovarja za svoja pogrešna in kriva dejanja, ker je to zanj »ono« in »nepoznano« in da mu je nekako dovoljeno vse. V istem smislu piše tudi njegov pristaš dr. H. Meng, ki z nekako slastjo našteva vse mogoče načine kazni, ki so jih izvrševali nad človeštvom sem od najstarejših dni. Po njegovem

mnenju imajo vse kazni izvor v religioznih motivih in jih smatra nekako za podlago, da se je to ali ono verstvo lahko vzdržalo na površju. Vse vrste kazni izvirajo torej iz sakralnosti (prim. H. Meng: »Strafen und Erziehen«, Bern 1934). Kazen človeka ne poboljša, nasprotno poslabša ga! Zato proč z vsemi kaznimi! Dajmo človeku svobodo, pustimo mladostnika, naj dela, kar hoče! Človek je po naravi dober, bo že sam prišel na pravo pot.

Take in enake krilatice imajo kajpada veliko privlačno silo za pedagoške, ki z vnemo posrkajo vse, kar zraste kje drugje in kar omalovažuje staro šolo. Toda ta miselnost ni prodrla samo v šolstvo in vzgojeslovje. Ne, ekstremisti so jo zanesli še dalje! Tudi pravosodje si je moralo osvojiti ta načela modernega človeka. Mladostniki so dobili zakon, ki jih štiti na celi črti in je še samo od rojstnega datuma odvisno, ali pride tak mlad zločinec pod vešala ali pa jih je rešen za vedno.

Precej zaslug ima menda psihoanalitik Freud pri tem, da lahko tak mladoletnik tebi nič meni nič zverinsko ubije ter oropa nekaj ljudi, pa ga zato milo sodijo, ker se ni (!) zavedal svojega dejanja zaradi mladostnosti, in mu dovolje celo, da se s kočijo pelje v zapor.

Ne trdim, da niso nekateri zlorabljali telesne kazni in da je prav, da so take kazni prepovedane. Vendar bi bila tukaj bolj na mestu reforma kakor pa popolna odprava. Če pa že kje popuščamo, v justici bi ne smeli nikoli! Pravosodje mora vzbujati v državljanih strah in spoštovanje, a ne zavetišča in pribežališča!

Naša vzgoja ne sme iti v tem pravcu, da bi se na pr. nekateri tipi veselili zapora, češ tam je prijetno in dobra hrana! Nasprotno, kazni bi se morali bati kakor vrag križa! Takoj bi bilo manj ubojev in umorov, manj tatvin in drugih nečednosti, ki jih dandanes kar mrgoli v »prosvitljeni« dobi modernega človeka.

Mislím, da bi bilo dobro, ako bi se zakon o mladoletnikih in tako imenovane pogojne kazni temeljito reformirale. Takisto pa so potrebne reforme tudi šolske kazni, vsaj v nekaterih ozirih. Značilno je, kako sodijo otroci sami o telesnem kaznovanju.

Meng, ki je seve nasprotnik vsake telesne kazni in se trdno drži Freudovih načel, piše v omenjenem delu, da je učitelj Pipal stavil svojim učencem v višjem razredu štiri vprašanja glede kaznovanja. Vprašanja so se glasila:

1. Ali smemo otroke, ki so se kaj pregrešili, tepsti?
2. Kakšno kazen bi predlagal jaz?
3. Kakšen postane otrok, ki ga veliko tepejo?
4. Napiši, kaj si misliš, kadar si tepen?

Vsi odgovori so bili po večini proti kazni. Poglejmo si nekatere!

Na 1. vprašanje je odgovorilo 80 dečkov z »ne« in sicer so navedli:

»Boli, ni prijetno, lahko škoduje, nastale bi težke bolezni, telesna poškodba, glavobol, ni lepo in je nečastno za otroka; pretepa se lahko

samo živina (lep primer usmiljenja do živine!); otroci pa niso živina; postanejo neumni, se težko uče itd.«

Devet jih je odgovorilo z »da« in so navedli:

»Pri mnogih otrocih ne gre brez kazni, ne ubogajo; ako so tepeni za kak pregrešek, ga ne napravijo več; dobro si zapomnijo kazen in se pridno uče; ako otrok noče ubogati, naj jih dobi na zadnjo plat itd.«

O deklicah trdi, da so bile vse proti. Števila deklic Meng ne navaja.

Na 2. vprašanje piše Meng, da so bili dečki bolj za kazenske naloge, deklice pa za zapor.

Na 3. vprašanje so bili odgovori sledeči:

»Boječ, nervozen, lažniv, trmast, ravnodušen itd.«

Na 4. vprašanje niso vsi odgovorili. O neki deklici pravi Meng, da se je prvotno kesala, ko jo je tepla mati, potem pa jo je prijela taka jeza, da je sklenila, da za materin god ničesar več ne kupi. O drugi trdi sledeče: »Moji otroci ne bodo nikoli tepeni, ker sama vem, da bi imelo to slabe posledice...« Tako Meng.

Zelo me je zanimalo, kakšne odgovore bi dobil jaz na ta vprašanja v svojem razredu. Zato sem uporabil ta postopek 11. novembra 1938 v šestem (zaključnem) razredu.

Ob osmih sem napisal na tablo omenjena vprašanja, kakor jih je stavil Pipal. K tem sem pridejal še eno vprašanje: **A l i j e š i b a v š o l i p o t r e b n a ?**

Vseh pet odgovorov so morali napisati v eni uri. O temi nismo prav nič razmotrivali, ne prej ne sedaj. Tudi so morali učenci odgovore takoj vpisati v šolske zvezke. Tako sem jih odtegnil zunanjim vplivom, še posebno od strani staršev ali starejših bratov in sester, od katerih posečajo nekateri meščanske in srednje šole. Hotel sem videti, kaj bodo napisali učenci sami — brez tuje pomoči in brez — sulliranja! Tudi sam nisem dajal nikakih navodil ali mišljajev.

»Pišite, kakor sami mislite, da je prav, ne glede na to, ali ste za ali proti telesni kazni! Tudi slovniških in drugih napak tukaj ne bom upošteval. Pišite svobodno in napišite, kar hočete!«

Na ta dan je bilo navzočnih 49 učencev. Od teh 17 dečkov in 32 deklic.

Na 1. vprašanje je odgovorilo 12 dečkov z »da«, 3, da malih otrok ne smemo tepsti, pač pa večje — in 2 z »ne«. Od deklic je odgovorilo 22 z »da«, 1, da malih otrok ne smemo tepsti, 4, da se otrok najprej opomni in okrega, šele nato natepe, in 5 z »ne«.

Na 2. vprašanje so 3 dečki za opomin, klečanje in kazenske naloge, 8 za klečanje in 6 za tepenje s šibo po zadnji plati. Od deklic jih je 5 za klečanje, 4 za klečanje na koruzi, 2 za zapor in tepenje, 1 bi ga samo okrežala, 6 za odtegnitev večerje in 14 za opomin, drugič pa s šibo na zadnjo plat. Vsi pa so proti tepenju po glavi ali po hrbtu, ampak le na zadnjo plat. Dve sta predlagali udarce na roko.

Na 3. vprašanje je odgovorilo 7 dečkov, da postane otrok neumen, 2 boječ in jecljav, 1 trmast, 4, da se poboljša in mu kazni koristi, 2 otopel in težko govori, 1, da je srečen tisti, ki ni nikdar tepen. Od deklic: 15, da postane neumen, 6, da se poboljša, 2, da pobežne z doma, 3, da postane trmast, 4, da postane boječ in pozabljiv, 1, da se težko uči, in 1, da se ali poboljša ali pa postane še večji divjak.

Na 4. vprašanje je odgovorilo 12 dečkov, da se poboljša, 2, da jima koristi kazni, 2, da je prav, če sta si zaslužila; ako pa sta tepena po krivici, sta jezna, in 1 »nič ne mislim, ampak kričim«! Od deklic jih je 12, ki priznajo, da so zaslužile kazni in da se žele poboljšati, 4 bi vse pobrale ter odšle z doma, 7, da je prav, če so zaslužile; ako pa so tepene po nedolžnem, so jezne, 1 si nič ne misli, 1, da vse povrne, ko doraste, 1 je tako jezna, da bi vse raztrgala, 1 bi umrla, a potem se potolaži, 1, kako bi mu vrnila, in 4, da jim kazni koristi, zakaj pa niso ubogale.

Na 5. vprašanje je odgovorilo 13 dečkov z »da«, 2 samo za lenuhe in poredneže in 2 z »ne«, ker smo že veliki. Od deklic: 23 z »da«, 2, da je šiba zelo potrebna, 1 ne šiba, ampak palica (!), 3 za lenuhe in poredneže, 1 samo za dečke in 2, da ni potrebna.

Nekaj primerov, kako so pisali učenci:

1. Ali smemo otroke, ki so se kaj pregrešili, tepsti? — Otroka, ki se kaj pregreši, mati lahko natepe in sicer zato, da si zapomni, da ne sme več storiti kaj takega.

2. Kakšno kazni bi predlagal? — Otroka ne smemo nikoli tepsti po glavi, ampak samo po zadnji plati.

3. Kakšen postane otrok, ki ga velikokrat tepejo? — Otrok, ki ga preveč tepejo, postane trmast in nekateri celo neumen. Poznam fanta, ki so ga v mladosti preveč tepli in je sedaj neumen.

4. Napiši, kaj si misliš, kadar si tepen? — Ako sem tepen po pravici, da sem res kaj napravil, si mislim, da ima mati prav, če me natepe.

5. Ali je šiba potrebna v šoli? — Šiba je v šoli zelo potrebna za malopridneže in pretepače. Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. Šiba novo mašo poje!

1. Otroke, ki hodijo v šolo, moramo kaznovati, ker so že pri pameti in si zapomnijo takrat, če so kaznovani ali ne. Če niso kaznovani, si mislijo, da lahko naredo, kar hočejo. Ako pa so kaznovani, vedo, da ne smejo biti poredni. Majhnih otrok ne smemo pretepati, ker še niso pri pameti.

2. Otroka, ki je pri pameti, moramo prvič okregati, če pa ne uboga, ga moramo natepsti. Vendar ne po hrbtu ali po glavi, pač pa po zadnji plati. Majhne otroke pa moramo samo okregati.

3. Otrok, ki ga veliko tepejo, postane slaboumen, bolan, in če ga tepejo po hrbtu, začne jecljati. Tudi učenje mu ne gre v glavo.

4. Kadar sem tepena, si mislim, da imajo starši popolnoma prav.

5. V šoli je šiba zelo potrebna.

1. Otroke, ki že hodijo v šolo, lahko tepemo, ker so že dovolj pametni in že vedo, kaj smejo napraviti. Male pa samo poučimo, da si zapomnijo, česar ne smejo napraviti.

2. Jaz bi malega okarala, velikega pa bi poslala klečat ali pa bi ga natepla, da bi si za drugič zapomnil.

3. Otrok, ki ga veliko tepejo po glavi ali po hrbtu, ni več pri zdravi pameti in mu pravijo, da je neumen. Zato tepemo otroke samo po zadnji plati.

4. Kadar sem tepena po krivem, se jezim. Kadar pa sem res kriva, si mislim, saj je prav tako, zakaj pa nisem ubogala.

5. V šoli mora biti šiba, ker drugače bi bili otroci preveč poredni.

1. Če se otroci kaj pregreše, jih ne smemo takoj natepsti, ampak jih najprej okregati. Če to nič ne pomaga, potem ga lahko natepemo.

2. Jaz bi predlagala, da mora klečati eno uro na koruzi.

3. Otrok, ki ga veliko tepéjo, postane trmast.

4. Jaz si mislim, naj me le tepejo, bom vsaj drugič bolj pametna.

5. Šiba je v šoli potrebna.

Nekaj izvlečkov:

Kadar sem tepena, si mislim, da bi bilo najboljšje, če bi umrla. Ko pa se pomirim, pa mi je že bolje.

Če so učenci v šoli mirni in pridni, ni šiba potrebna.

Jaz bi mu dala samo enkrat na dan jesti, da bi se naučil poboljšanja.

V šoli šiba ni potrebna, ker so otroci že toliko pametni, da vedo, kaj smejo in kaj ne.

Otrok, ki ga preveč tepemo, postane trmast in neubogljiv ter rad pohaja z ničvrednimi otroki.

Jaz bi mu dala težko delo in učiti bi se moral.

Takšna so mnenja mojih učencev glede kaznovanja. Pregovor pravi: Ljudski glas — božji glas! Ne trdim, da so ti odgovori vsi pravilni. Nikakor ne. Posebno pri deklicah vidimo, da predlagajo nekatere naravnost inkvizitorske kazni (klečanje na koruzi). Je to menda v ženski mentaliteti. Vsekakor pa vidimo, da otroci niso proti telesni kazni, ako je upravičena. To jim pove zdrav razum. Popolna odprava telesne kazni vodi v kaos in v desorientacijo človeka. Seve so izjeme, a na splošno ne moremo tega odobravati. Pokorščina je temeljna točka vsake pravilne vzgoje. Freudovi eksperimenti pri nevrotičnih otrocih ne morejo veljati tudi za zdrave in normalne otroke. Značilno pa je tudi, da najdejo ti pedagoški reformatorji za svoje nauke vedno neke direktne ali indirektne zveze z verskimi vprašanji ter skušajo na prikrit ali odkrit način dokazati, da je religija ena največjih vzgojnih ovir. Že imena teh pedagoških veličin nam pričajo, da je treba njihove nauke in nasvete dobro preštudirati, preizkusiti ter precizno dognati, preden jih sprejmemo in odobrimo.

Zanimivo bi bilo, kakšne odgovore bi dobili na gornja vprašanja tudi na drugih šolah. Na vsak način pa bi videli, da pri nas Meng-Pipalovih učencev ni.

Pri popravi spisov smo vsa vprašanja ter odgovore še enkrat podrobno analizirali ter skušali najti skupno bazo, kako in kdaj je treba otroka kaznovati. Seve sedaj niso odločali več učenci sami, ampak se je že opazal učiteljev vpliv, posebno še pri drakonskih predlogih. Vendar smo si postali vsi edini v tem, da star pregovor »Šiba novo mašo poje« ni čisto brez jedra. Spoznali smo, da imajo naši narodni pregovori in reki dokaj klenega zrnja. Vzeti so pač iz življenja in so zato res življenjski nauki! Tudi »iz življenja za življenje«, da se razumemo!

Ne bom predlagal, kakšne kazni odmerjajmo otrokom. Kdor otroka ljubi, ne po opičje in tudi ne hinavsko, ampak srčno in iskreno, kakor si vsak sam želi, da bi bil ljubljen, ta bo našel tudi pravo pot tedaj, kadar ga bo treba kaznovati. Mnogo pa je odvisno od vzgojitelja samega, ali mora pogosto ali redko kaznovati. Kdor je vedno na mestu, mu bo prihranjena marsikatera kazen.

Etbin Bojc

Ob mejniku naše vzgojne kulture

Kot vzgojitelji in učitelji imamo nalogo, da podamo s tega časovnega mejnika pregled dela in stvarjanja, prizadevanja in stanja na pedagoškem področju. Pedagoške revije so take preglede deloma že prinesle. Ne bo odveč, če se tudi s tega mesta čisto na kratko, kakor to dopušča zunanji okvir teh izvajanj, pomudimo ob mejniku prevažne vzgojne dejavnosti naše kulture.

Tak pregled, če bi hotel biti količkaj izčrpen, bi moral zaobseči vse obstoječe smeri pedagoškega udejstvovanja vse od otroških vrtcev pa preko ljudskih, meščanskih, srednjih in strokovnih šol ter učiteljišč do univerze. Seveda mi je v tem okviru nemožne količkaj izčrпно poročati o vsem tem. Hočem torej podati le nekaj splošnejših pripomb k temu.

O krizi našega šolstva smo čuli v tem razdobju že več predavanj, razprav, brali že knjige in članke in nedavno smo poslušali celo odločen govor našega prosvetnega ministra o tem. Zato se ob tem tu ne bom ustavljal. Seveda se bom pri tem razpravljanju oziral na razmere pri nas, kjer smo že pred vojno stali z našim šolstvom dokaj visoko. Zato je razumljivo, če baš tu, spričo velikih razlik v tem pogledu v naši državi, ne bomo mogli zaznati tolikega in takega napredka kot kje v južnejših pokrajinah, kjer se je šolstvo prav za prav začelo šele po vojni v svobodi bujnejše razvijati in rasti, ter da v naših krajih — na splošno — onega razmaha in napredovanja, ki bi ga želeli in pričakovali, ni mogoče ugotoviti.

Da se nekoliko bolj zaustavim pri naši ljudski šoli kot osnovni izobraževalnici najširših plasti našega naroda, ki prav zaradi tega nosi ponekod naslov narodne šole, moram pripomniti, da vzgoja in izobrazba, ki jo nudi ona, ni le šolska, ampak po svojem duhu tudi narodna, socialna, verska in kulturna sploh. Treba bi bilo ob tem pregledu poleg učnega in vzgojnega postopka, kakor ga predpisuje učni načrt in vzgojni predpisi, obravnavati še splošno kulturno oblikovanje otroka na tej stopnji ter pokazati poleg zgodovinske in razvojne poti naše učno-vzgojne metode tudi sliko tega splošno kulturnega dela ob obrazovanju naše dece na tej osnovni stopnji. Če bomo poskusili v naslednjem to vsaj nekoliko zarisati in nakazati, bomo s tem že precej pokazali sodobno stanje in naloge, ki nas čakajo, ali vsaj želje, ki nas z upanjem zavdajajo za bodočnost.

V učnem in metodičnem oziru bi bilo marsikaj omeniti. Na raznih pedagoških zborovanjih, učiteljskih sestankih in anketah se je v tej dobi mnogo razpravljalo o novih, boljših načinih poučevanja in mnogo se je zavedno tudi pisalo po naših pedagoških revijah in časopisih, zlasti v izdajah Slovenske šolske matice in dr. Mimo celotnih načrtov so se posamezni strokovnjaki lotevali podrobnih načrtov za posamične predmete in inteligenčne stopnje otrok. V zadnjem času je bila v Ljubljani ustanovljena tudi državna poskusna šola v prostorih bežigrajskega meščanskošolskega poslopja. Dejansko se je v ljudskošolski pouk tekom te dvajsetletne dobe tudi vnesla prenekatera novost glede podajanja snovi iz posamičnih predmetov in metodičnega postopka sploh.

Tudi o vzgojni strani šole se je v tem času mnogo govorilo in pisalo ter marsikaj tudi uvedlo. Učiteljska v Ljubljani in v Mariboru so poleg zasebnih učiteljskih tačas že mnogokaj storila in predrugačila v tem pogledu, če njih vpliv primerjamo s stanjem v prejšnjih desetletjih. Različna društva, kakor predvsem Pedagoško društvo, ki pomenja v tem času nedvomno velik in važen činitelj, dalje društvo Šola in dom ter stanovska učiteljska in šolska društva so tu v tem času prav lepo zastavila svoje plemenito delo in stremljenje. Tudi pedagoški seminar na našem vseučilišču je po svoje vplival v tej smeri in dal našemu pedagoškemu polju mnogo pridnih in resnih delavcev. Večje pedagoške ekskurzije, študij šolstva v drugih državah in študije o tem po naših pedagoških listih pa so prav dobro oplojevale s svojim razgledom po naprednejšem šolstvu drugod naše pedagoške razmere, kolikor se niso tu celo pretirano hotele posnemati naši narodni strukturi tuje oblike.

Učiteljstvo samo se je v tem času stanovsko okrepilo, pomnožilo in razgibalo na splošno. Nekatero nove šolske zgradbe so naše šolstvo močno pospešile. Tako moramo priznati, da je učna kakor vzgojna stran šolstva v zadnjem dvajsetletju le napredovala, četudi ne toliko, kot bi bili želeli. Morda bo bodočnost izvedla in uresničila, česar v tem času ni bilo.

Če se ob tej pozitivni ugotovitvi bežno ustavim še pri posameznih slabših straneh, zadevajočih naše šolstvo, naj omenim še vedno prenatrpanost naših učilnic ter preobremenjenost nastavljenih učnih oseb, stvarinsko navlako učnih načrtov, preveliko birokratičnost, ki zastranja psihološke in kulturno vrednotne momente na ljubo predpisani formalnosti, čemur vsemu bi se dalo odpomoči s primerno šolsko gospodarsko izpopolnitvijo, resnim pregledom učnih načrtov in vzgojnih predpisov ter pedagoško razgibanim šolskim nadzorništvom. V zadnjih letih pa poleg drugega zavira in kvari uspehe našega šolstva pojav učiteljske brezposelnosti. Slabo gmotno stanje tri do pet let brezposelnih učiteljskih kakor profesorskih kandidatov, ki je — zlasti pri učiteljih — še poslabšano z dve- do štiriletnim čakanjem na prvo napredovanje po doseganju vseh pravic, ki jim po zakonu gredo, vse to navdaja mlade osebe z zagrenjenostjo, ki na pedagoško delo ne more dobro vplivati. Mlad učitelj si danes ne more nabaviti najpotrebnejših listov, kaj šele kulturnih revij in knjig, ki bi mu razširjale njegovo spoznavno obzorje. To je povzročila znana gospodarska kriza, ki ji je podlegla prva kultura in še v posebni meri prav pedagoška kultura, ki se je v tej dobi smatrala pri naših vrlih gospodarstvenikih kar za luksuzni nebidigatreba. Tu se je torej velikokaj neoprostljivega zagrešilo in se krivice napram mlademu rodu še danes niso povsem zavrlje, saj še danes prejema podeželski učitelj svojih sramotnih 900 dinarčkov mesečne plače že peto in šesto leto, potem ko je po večletni brezposelnosti stopil v državno službo, medtem ko zasluži ročni delavec prvi mesec 1200 dinarjev.

Kar se tiče narodne vzgoje smo v preteklem dvajsetletju sploh marsikaj zanemarili in zmaličili. To čutimo zlasti danes, ko ne moremo biti spričo preizkušenj, ki prihajajo med nas, zadovoljni ob pogledu na zadevno stanje pri nas in zlasti še pri naši mladini. Če se pri tem ozremo na učinkovita zadevna prizadevanja in velike uspehe sosednjih držav, nas mora zadevno

stanje pri nas posebno vznevoljiti in ogorčiti. Tu niso zadoščale niti učne knjige za narodni jezik in narodno zgodovino, niti način raznih predpisanih proslav, ki so se v tem času tako pogosto vršile druga za drugo, niti drugi pripomočki, ki so deloma sploh manjkali, deloma pa bili tako podani in sestavljeni, da otrokove duše v teh krajih niso mogli prijeti tako živo in jo navezati na narod, kakor bi bilo to potrebno. Največ je bila temu kriva seveda naša notranja nejasnost glede narodnostnega pojmovanja, zlasti pa naša premajhna zavednost in nagnjenost h kopiranju tujih vzorcev, ki naši posebni narodni strukturi niso mogli ustrezati. Princip *domorodnosti* je bil zato močno zanemarjen. Odtod je tudi prihajalo, da se je našemu ljudstvu šola odtujila in da je to ljudstvo pričelo šolo mrziti čedalje bolj ter z njo kajpak tudi učiteljstvo in da to nezaupno stanje ponekod še v večji ali manjši meri traja. To je bila morda res največja hiba in krivda, ki se bo mogla le počasi popraviti, če bo ljudska šola zlasti šla poslej tu pravo pot domorodnega vzgajanja, ki je tudi edino uspešna. Vprav izvenšolsko delo učiteljstva, tako srednjega kakor še bolj ljudskošolskega, ki je bilo v pretekli dobi vse preveč siljeno proč od nakazanega domorodnega principa in ni moglo zaradi tega nič dobrega doprinesti, bi se moralo preusmeriti predvsem v narodnovzgojno smer, zlasti v krajih, ki se lahko smatrajo za obmejne. Pri nas pa se je do zadnjega predavalo med našim učiteljstvom o vsem mogočem in nemogočem, celo v zadnjem času o vprašanjih, ki se z njimi lahko bavi univerza v Londonu ali kje v Avstraliji, brez reda in domorodno uravnane načrta, ustanavljali so se vsemogoči odseki med učiteljstvom, a o tem prevažnem vprašanju, kako visoko stoji živo srebro v toplomerju naše narodne zavesti, vzgoje in izobrazbe, o tem ni bilo malone besede. To danes, ko se nam vsi tujci čudijo, da še ne poznamo plinskih mask in ne znamo ravnati z njimi. Mislim, da je bila tu ena najvažnejših nalog našega učiteljstva močno zanemarjena doslej.

Glede *socialnega* prizadevanja pri nas moramo omeniti razen statistik, ki se vodijo, da se je v tej smeri mnogo poskušalo, zlasti v delavskih in viničarskih krajih (tako n. pr. razne dobrodelne prireditve in naprave, Trboveljski slavčki in podobno), mnogokaj pa bi se gotovo dalo še izvesti v tem najplemenitejšem smislu, da se odpomore revnejšim slojem in dvigne tudi na ta način povprečna raven naših otrok. Tudi mladinsko skrbstvo je pri nas začelo s svojim zaščitnim delom na sistematičen način (glasilo) in poklicna posvetovalnica bo s svoje strani izpopolnila vrzel. S higienske in evgenične strani se je v zadnjem času več storilo. Protialkoholna liga si prizadeva načrtno ugotoviti zadevno stanje in usmeriti zadevno delo. O tem pričajo razne higienske naprave, statistike o uživanju alkohola med našo mladino in njegovih pogubnih posledicah, ki se kažejo zlasti v degeneraciji, duševni zaostalosti in oslabiljenosti mladine, za katero bi bilo treba poskrbeti s posebnimi zavodi in šolami. Prav s te strani bi bilo treba še veliko storiti v bodoče, saj ima šola prav tu morda največ neodstranljivih ovir.

Naše šolstvo bi moralo biti v vsem svojem ustroju zraščeno z ljudsko izobrazbo in omiko tako, da bi podeželan dobival še kasneje, ko postane že samostojen, od njea krepkih sokov za izobrazbo in vzgojo, ki bi morala biti seveda obrnjena k njegovemu vsakdanjemu življenju in delu. Nuditi bi morali našemu ljudstvu po dovršeni šolski obveznosti višjo življenjsko izobrazbo, ki bi ga usposabljala za pravilno motrenje raznih sodobnih pojavov v življenju in svetu, mu odpirala poglede, dajala prave nasvete, primerne njegovim možnostim in njegovi poklicanosti v obliki prave ljudske univerze po vzgledu nekaterih naprednejših narodov. Danes namreč ostaja izobrazba in vzgoja, ki smo je deležni po naših šolah, zlasti pa ona, ki jo uživa naše podeželsko ljudstvo, temu ljudstvu preslaba popotnica v življenje. Šele potem, ko bi naš povprečni podeželan dobil od šole res to, kar za svojo življenjsko izobrazbo rabí, predvsem zadostne razgledanosti na razna življenjska vprašanja, na raz-

lična kulturna področja tako, da bi tudi pravilno dojemal njih vrednote in duhá, šele potem bi naš človek šolo spet vzljubil in jo spoštoval kot svojo najdražjo dobrotnico in najvrednejšo ter najvernejšo učiteljico in bi jo tudi podpiral in upošteval vse bolj kot danes. Potem bi šola zrastle tako rekoč z njim in njegovim življenjskim delom, kakor spremlja teoretični, duhovni svet umskega, duševnega delavca. Seveda bi bilo treba v to smer v marsičem dopolniti šolo od danes in ni veliko upanja, da bi v naših razmerah kaj kmalu prišlo do kakega resnega prizadevanja v tem pravcu. Danes sicer vrše to nalogo in deloma maše to zevajočo vrzel zasebna prosvetna društva, samo vse premalo sistematično, kot bi bilo to treba, da bi naš človek res vzljubil našo narodno kulturo, se navezal nanjo in se spojil z njo.

Tu se odpira seveda s tem v zvezi vprašanje izobrazbe našega učiteljstva, ki bi jo bilo treba preosnovati v temeljih in dvigniti ter potem še izpopolnjevati leto za letom s primernimi teoretskimi in praktičnimi tečajji, ki bi morali trajati cele tedne in ne le nekaj dni. Tako bi se učiteljska izobrazba dopolnjevala primerno sodobnim kulturnim zahtevkom ter potrebam, ki jih stavijo razmere med ljudstvom in čas, ki v njem živimo.

Tudi naše šole bi bile lahko vse drugače in primerno urejene. Šolsko poslopje bi moralo biti na zunaj in znotraj privlačno in okusno urejeno, da bi naša mladež rada in s ponosom zahajala vanj. To velja za lepoto, kakor še bolj za higiensko in učno stran. Šolske knjižnice bi morale biti izbranejše in bogatejše, tudi šolske čitalnice bi se morale lepo urediti, da bi vanje tudi odrastli podeželani prihajali in se v njih seznanjali z lepo in poučno besedo. Veliko dopolnitve bi zahtevala učila, učni pripomočki in razna učna pomagala, med njimi šolski radio, ki danes le redkokje deluje v prid otrok, ravno tako šolski filmi, poučni diapozitivi ter zbirke kart in razglednic s skioptičnimi in epidiaskopskimi aparati, da šolskih vrtov, ki bi se najbolj gojili s strani učencev, ne omenjam posebe. Prav tako bi se naj bolj prirejali poučni izleti v bližnjo in daljno okolico, ker se danes stalno dogaja, da šoli odrastli podeželani ne poznajo dosti svoje nekaj uric oddaljene okolice, kaj šele ves domači okraj, ki bi ga morali poznati, da o sosednjih okrajih, ki so mu blizu, niti ne govorim. Šola bi morala dalje razkrivati podeželanu domačo zemljo, nje skrivnosti, sestav in razvoj, domačo zgodovino, gospodarsko-politično, še bolj pa kulturno in predvsem še značilnosti vprav dotičnega kraja z njegovimi znamenitostmi vred. Nižja stopnja osnovne šole naj res daje osnovni pouk, višja pa višjo praktično potrebno naobrazbo našemu človeku. Šolske prireditve in proslave bi naj postale bolj prisrčne in privlačne tudi za odrastle.

S temi pripombami smo nekoliko začrtali napredek in pomanjkljivosti v našem ljudskošolskem izobraževanju predvsem z željo, da bi se v bodočem dvajsetletju izvedlo vse tisto, kar smo v preteklosti pogrešali. S tem, da smo se ustavili pri ljudski šoli, smo navedli že marsikaj tudi o srednji šoli in o vzgojstvu pri nas sploh. Naj za konec samo še ugotovim, da še do danes nismo prišli do šolskega muzeja, ki bi sodobno in živo urejevan lahko veliko pripomogel k smotrnemu napredku našega šolstva in vzgojstva, ter da še nismo dobili v preteklem dvajsetletju niti slovenskega pedagoškega leksikona, slovarja, pedagoške biografije in bibliografije ter zgodovine našega šolstva sploh, čeprav nismo bili brez poskusov vse to ustvariti. Ostaja torej za prihodnja desetletja tudi na tem polju še dovolj odprtih nalog in hvaležnega dela v prid naše mladine in naše najplemenitejše ter najgloblje kulturne panoge.

S pridnostjo postane marsikdo dober učitelj: a dober vzgojitelj lahko le dober človek.

Jenski načrt

Pregled dela in uspehov

(Dalje.)

Izpraševanja za rede jenska šola ne pozna. Pravijo, da to jemlje pogum šibkejšim in neopravičeno podžiga častiljubje bistrejših. Tudi starše lahko redi v izpričevalih motijo. Če so dobri, mislijo, da je z otroki prav vse v najlepšem redu in se ni treba nič kaj posebno ukvarjati z njimi. Če so redi slabi, pa hočejo poskrbeti, da bodo drugič boljši — z moledovanjem in podobnimi sredstvi.

Jenski učitelj zato ne ocenjuje s številkami, niti ne daje takih ocen v izpričevala. Tudi napredovanje ne zavisi le od učnega uspeha. Učitelji na jenski šoli se pomenijo o občji zrelosti otroka ter se vprašajo, kje bi bilo okolje in delo najugodnejše za njegov nadaljnji razvoj. Če mislijo, da je otrok dovolj zrel za prestop, ga pustijo v višjo skupino. Do neke mere pri tem sodelujejo učenci sami: morejo si izprositi prestop, kadar jih učitelji ne določijo za to; morejo pa tudi ostati, ko bi jih učitelji hoteli prevesti v višjo skupino. Tudi slednje da se v Jeni dogaja, ker napredovanje ni častna zadeva in »zaostanek« ne sramota. Prestopi se vrše redno dvakrat v šolskem letu, kdaj pa kdaj tudi med letom.

Sama sebi in staršem daje šola račun vsakega pol leta. Tedaj se vrši »Pädagogische Rückschau« ali »Schauri«, kakor so jo nazvali učenci. Vsa šola z vodjem (Petersen) in učitelji, z gosti in prijatelji (starši, prejšnji učenci itd.) se zbere v šolski dvorani, zastopniki skupin pa poročajo, kaj so zadnjega pol leta naredili. V deklamacijah, poročilih, petju, telovadnih, glasbenih in dramatskih točkah se pokaže nekaka revija različnih pridobitev. Vodja jih kot celoto oceni, pohvali ali pograja, kakor se mu zdi iz pedagoških razlogov potrebno.

Po svečanosti vodijo učenci svoje goste po sobah, kjer so pripravili razstavo svojih izdelkov: zvezkov, risb, ročnih del.

Naslednji dan se začne delo iznova. Večja množina »prestopnikov« se skuša živeti v novo okolje — v višji temeljni skupini.

Obvestila staršem

Namesto izpričeval dajejo v Jeni enkrat letno učencem posebna poročila. Že od božiča dalje kroži po šoli pola, na katero zapisujejo svoje opazke učitelji in vsi, ki imajo z otroki opravka. Tako nastane »o b j e k t i v n o poročilo«, kakor ga imenujejo, kar najpravilnejša slika učenčevega značaja in njegove zrelosti. To poročilo si lahko nekaj dni pred veliko nočjo, to je pred koncem šolskega leta, pogledajo starši in se o njem razgovorijo z učitelji. Le malokateri starši poročilu kaj bistvenega dodajo, še manjkrat iz osebne preobčutljivosti protestirajo.

Nekaj drugega je »subjektivno poročilo«. Teга izgotovi po objektivnem poročilu vodja skupine in ga izroči učencu, kateremu ostane. V njem priznava učencu trud in uspehe, opozarja ga pa tudi na slabosti in pomanjkljivosti, vse pa tako, da lahko služi učencu kot pobuda za nadaljnje delo in prizadevanje. Učitelj pa mora učenca dobro poznati, preden lahko sestavi tako subjektivno poročilo, da ne doseže z njim nasprotnega, kakor pa je hotel. Zato dobe učenci to poročilo prvič šele tretje šolsko leto.

Neka izpričevala pa so potrebna, kadar učenci prestopajo v druge šole. Tudi v takih primerih dajejo v Jeni objektivna poročila, zdi se mi pa, da napravijo včasih tudi kompromis ter ocenijo uspeh učenca z redi v številkah, za katere pa vedo tudi učenci in so sporazumni z njimi.

Šola in dom

Jenska šola hoče biti deležnica pravega življenja kakor valovi zunaj šolskih sten. Zato mora iskati tudi čim tesnejših stikov z domom, kjer poteka večji del otroškega življenja. Starši imajo itak vedno prost dostop, da lahko vidijo, kaj otroci delajo in kako napredujejo. Nekateri izmed njih tudi sami pomagajo pri šolskem delu ter učijo kak tuj jezik, žensko ročno delo, ritmično gimnastiko ali kaj podobnega.

Šola prireja tudi roditeljske sestanke, ki pa bi jih mogli razdeliti v tri vrste. Prvi so običajni sestanki, kakor jih poznamo tudi pri nas: zberejo se starši in učitelji, pa se pomenijo o pedagoških vprašanjih ter o vzgoji šolskih otrok. V drugo vrsto bi spadale prireditve otrok za starše: otroci pripravijo kako svečanost, igro, koncert ali vse skupaj, pa povabijo starše, da jih pridejo gledat in poslušat. S tem budijo pri starših zanimanje za šolo in njeno delo. Tudi ta vrsta stikov med šolo in domom pri nas ni čisto neznan, goji pa se vendar premalo. V Jeni pa kdaj pa kdaj povabijo starše in otroke tudi na nekak družabni sestanek. Ta ali oni prinese s seboj kako godalo, pa si kaj zaigodejo, zapojejo, povedo kak dober dovtip itd. Ta družabnostni tip stikov med šolo in domom pri nas redno vsaj ni udomačen, morda pa bi vendar kazalo poskusiti tudi z njim.

Seveda starši prisostvujejo »Pädagogische Rückschau«, razstavam in drugim prireditvam, kolikor utegnejo in morejo. Šola se trudi, da bi bil njen stik z domom čim bolj živ in prisrčen.

Vsega torej?

Vsega smo si v teh sestavkih skušali pogledati, kako je šola jenskega načrta zamisljena, kaka bi hotela biti. To je bila teorija. Kar nas gotovo sedaj še zanima, je vprašanje: Ali je vse to tudi v praksi izvedljivo? Ali vse to izvajajo v Jeni? Pa še to in ono glede izvedbe v šolski praksi...

Tudi to si bomo skušali ogledati!

(Dalje.)

Koncentracija študij zemljepisno-zgodovinskih enot v 1. oddelku višje ljudske šole

(Dalje.)

V Palestini, kjer bomo opisovali stari hebrejski narod, je svetopisemski kralj David sezidal prestolno mesto Jeruzalem in postavil prekrasno svetišče. Turki, ki so gospodovali tudi tem pokrajinam, so v Jeruzalemu ohranili nedotaknjeno in spoštovali edino to svetišče in so tudi sami v mestu sezidali krasno mošejo. Več kot polovica prebivalcev je še danes muslimanske vere. Tudi Perzija, kjer so v najstarejši dobi prebivali Perzijci in Madijani ter Arabija, sta bili do svetovne vojne pod turško nadoblastjo. Današnji Perzijci in Arabci so vsi mohamedanske vere. — Iz teh vezi izvajamo naslednjo zgodovinsko točko: »Slike iz zgodovine najstarejših narodov: Egipčani (piramide, Tutankámonova grobnica, pisava). Babilonci in Asirci: Palače z okraski in klinasta pisava. Feničani: Brodarstvo, trgovina in pisanje. Hebrejci: Enobožstvo, povest o Jožefu. Perzijci: Zedinjenje najstarejših držav pod Cirom, državna ureditev pod Darijem. Pohod na Scite. Arabci pod Mohamedom in kalifi.«

III. enota.

»Kraljevina Grčija.« Omenimo kulturni vpliv nekdanjega grškega trgovskega značaja ob Jadranskem morju. Grška kultura je zajela vse naše ozemlje vzhodno od črte Beograd—Boka Kotorska, kjer je približno potekala meja med vzhodnim in zapadnim rimskim cesarstvom. Naše ozemlje so začeli Grki naseljevati v 4. stoletju pr. Kr. Prve naselitve so bile poljedelskega značaja. Za Dioniza starejšega iz Sirakuz so osnovali okrog leta 385 naselbino Vis, dalje Trogir, Cavtat, Korčulo. Pozneje se je grška kolonizacija razširila tudi na sever in so nastale kolonije: Hvar, Brač, Lošinj in Cres. Posebno živahna trgovina se je razvila ob ustju Neretve, od koder je segala ob njenem toku navzgor daleč v notranjost. O grški trgovini pričajo izkopanine: lončene posode, orožje, stekleni predmeti in denar iz te dobe na našem ozemlju. (Prebivalci današnje Grčije so potomci starih Grkov. Bivajo v istih predelih, kjer so živeli stari Grki.)

Pripadna zgodovinska snov je: »Grki: Prav na kratko mitologija. Mikenska doba in Homer, njegova dela in naše narodne pesmi. Odiseja in grško brodarstvo. Sparta v starem času: Vojaška ureditev. Vera in pripovedke o glavnih bogovih in junakih: Herkul, Tezej, Edip, Argonavti v zvezi z narodno tradicijo pri nas. Olimpija in Delfi: Olimpijske igre in delfijsko preročišče.«

IV. enota.

»Kraljevina Albanija.« Tudi ta pokrajina, ki je postala samostojna država šele po svetovni vojni, je pripadala z Macedonijo Grčiji. Osvojil jo je Aleksander Veliki, ki spada med največje vojskovodje svetovne zgodovine. Njegova velika država je segala od Jonskega morja do reke Indus. Hotel je spojiti Grke, Macedonce in orientalice v en narod. Želel je, da bi grški jezik in omika spajala vse državljane njegove svetovne države. Tudi prebivalci albanskega ozemlja so se morali bojevati v raznih grških vojnah.

Zgodovinska snov vsebuje: »Vojna Grkov s Perzijci za svobodo. Miltijad in bitka pri Maratonu. Temistoklej in Aristid. Bitka pri Salamini. Periklej. Nesloga med Grki in propast Grčije. Srečanje z Aleksandrom Velikim. Aleksandrove zmage nad Perzijci. Aleksander v Egiptu in Indiji. Aleksandrija kot cvetoče kulturno mesto. Grška arhitektura in pesništvo. Grška filozofija.« (Ta je pretežka in ljudskošolskim učencem neumljiva. Uredništvo.)

V. enota.

Zemljepisna snov: »Kraljevina Bolgarija.« Prehod v zgodovinsko snov tvorimo z razlago, da smo Slovenci, Hrvati, Srbi in Bolgari Južni Slovani. Ko so se za časa cesarja Justinijana začeli seliti in vpadati na Balkanski polotok južni Slovani, so govorili enoten praslovanski jezik. Potem so se razvila po odtujitvi v drugačnih zemljepisnih razmerah posebna narečja in slednjič samostojni jeziki. Posebno so se naseljevali v današnjo Bolgarijo. Justinijan je Slované podcenjeval, vendar so vedno v večjih množinah vstopali v bizantinsko vojsko in dosegli visoka mesta. Za časa cesarja Heraklija so Slovani postali Bizantincem nevarni in so oblegali s Perzijci Carigrad. — Natančnejšo sliko nam pokaže sorodna zgodovinska snov: »Selitev Bolgarov. Justinian in Heraklej. Aleksije Komnen.«

VI. enota.

Zemljepisna snov: »Kratek pregled Balkanskega polotoka.« Prehod v zgodovino tvori razlaga, da so se vsi Južni Slovani naselili na Balkanskem polotoku. Ko so skupno z Avari porušili vse važnejše bizantinske trdnjave, so po pravu močnejšega postali Slovani gospodarji večine Balkana. Na tem velikem ozemlju so se maloštevilni Avari polagoma vtopili v slovanskem morju. Poleg Slovanov so prebivalci Balkanskega polotoka tudi Grki. V današnji Južni Bolgariji in Makedoniji pa so živeli Tračani. K prebivalcem Balkanskega polotoka so spadali tudi Ilirci in Kelti. Največ rimskih izkopenin, izvzemši Italijo, se nahaja na Balkanskem polotoku. Pripadajoča zgodovinska snov se glasi: »Jugoslavija pred doseljenjem Južnih Slovanov. Najstarejši stanovalci: Grki, Tračani, Ilirci, Kelti. Ostanke iz rimske dobe.«

VII. enota.

Zemljepisna snov: »Ime meje, velikost Balkanskega polotoka.« Ker so stari Slovani živeli precej daleč od središča omike, kulture in znanosti starih narodov, so bili neciviliziran poljedelski narod. Katere meje in razsežnosti so zavzeli prebivalci Balkanskega polotoka, pojasnjuje naslednja zgodovinska snov: »Selitev Južnih Slovanov: Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vera in kulturni razvoj v primerjanju z Rimljani in Bizantinci.«

VIII. enota.

Zemljepisna snov: »Morja in obale. Zalivi, pristanišča in luke na Balkanskem polotoku.« Mogočna slovanska država, ki je segala tudi na Balkanski polotok, je osvobodila tudi Slované v Dalmaciji. Začela se je med Jugoslovani širiti omika, narodna zavest in krščanstvo ter snovati prve zemljepisne enote pod domačimi knezi.

Zgodovinska snov: »Slovenci pod kraljem Samom in Borutom, sprejetje krščanstva. Gosposvetsko polje, Ljudevit Posavski.«

IX. enota.

Zemljepisna snov: »Polotoki, otoki in podnebje na Balkanskem polotoku.« Vzročni prehod tvori opis, da so iz obmorskih krajev Balkanskega polotoka vznikli prvi od Slovanov rade volje sprejeti Kristusovi nauki, ker so jih širili domači slovanski blagovestniki. Potom teh in njihovih učencev se je slovansko bogoslužje razširilo po celotnem Balkanskem polotoku. Preidemo k sledeči zgodovinski tvarini: »Navajanje in sprejetje krščanstva pri Srbih in Hrvatih. Ciril in Metod.«

X. enota.

Zemljepisna snov: »Glavnejše planine, ravnine in reke na Balkanskem polotoku.« Ko so Slovani zasedli Balkanski polotok, so se razkropili v rodovitnih nižinah ob porečju rek. Bili so miroljubni in srečni, da so lahko obdelovali svojo zemljo in redili živino. Posamezne skupine so ločili gorski venci, planine in velike reke; začeli so se odtujevati, v dotiko niso prišli. Tako so nastale posamezne zadruge, ki so imele sprva združne župane in starešine, pozneje svoje vojvode, ki se niso vojaško organizirali in kot poljedelci niso imeli vzroka, da bi se zedinili v veliko državo. Tako so se razcepili plemensko v Slovence, Hrvate in Srbe. Ravno planine, veliki gozdovi, jezera, močvirja in reke, ki so ločile posamezne skupine in jim otežkočale medsebojne stike, so pospeševali razdružitev in razvoj jezikovnih razlik. Pozneje so Slovenci prišli pod nadoblast Frankov in Avarov, Hrvatje pa so ostali bolj svobodni in so se združevali v lastni moči in snovali svojo kraljevino v potrebi, ko so na njihovo ozemlje začeli vdirati Madžari. Ko so spoznala slabost bolgarske države, so se zedinila tudi srbska plemena v lastno državo. Zavladala sta pri Hrvatih Tomislav, pri Srbih Časlav in tedaj se je zaradi političnih mej začel prejeti narod ločiti v Hrvate in Srbe.

Po tej koncentracijski poti obravnavamo zgodovinsko sliko: »Vzroki, zaradi katerih se ni takoj po prihodu Slovanov osnovala močna in edinstvena država. Srbi pod Mutimirom in Časlavom. Hrvatje pod Trpimirom in Tomislavom.«

XI. enota.

Zemljepisna snov: »Narodi, jezik, vera, število, opravila in izdelki na Balkanskem polotoku.« Tu nadaljujemo v zvezi zgodovinski razvoj narodnosti in tvorbe samostojnosti ter vzamemo naslednje zgodovinske točke: Macedonski Slovani pod Samuelom. Hrvatski kralji: Držislav. Krešimir IV. Zvonimir in konec narodnih vladarjev.

XII. enota.

Zemljepisna snov: »Madžarska.« Po dolgi dobi domačih narodnih vladarjev je izbruhnila med Hrvati državljanska vojna in dežela je prišla pod madžarsko oblast. Hrvatsko plemstvo je sklenilo z ogrskim kraljem Kolomanom leta 1102. sporazum in ga izvolilo za hrvatsko-dalmatinskega kralja. Hrvatska je bila odslej ogrska dežela. Ob tej priliki obravnavamo iz zgodovine: »Madžari. Državna zveza z Ogrsko 1102. leta.«

XIII. enota.

Zemljepisna snov: »Kraljevina Italija.« Kot predstavnike te države, ki so širili moč in sloves po vsem evropskem ozemlju, opišemo Rimljane v naslednjih zgodovinskih točkah: »Rimljani. Mitologija. Romul. Vpliv Grkov na kulturni razvoj Rimljanov. Arhitektura in pesništvo. Pripovedke o rimskih idealnih junaštvi: o Brutu in njegovih sinovih, Scevoli, Koklu itd. Ureditev rimske republike. Punske vojne. Hanibalov pohod. Rimljani in Iliri.«

XIV. enota.

Zemljepisna snov: »Romunija.« Ker so za dobe rimskih cesarjev Rimljani začeli osvajati tudi ozemlje današnje Romunije, nadaljujemo v sledečih točkah rimsko zgodovino: Sto let državljanske vojne. Brata Grakha. Sužnji v rimski državi. Cezar. Borba gladiatorjev in borbe z zvermi v glediščih. Rimsko cesarstvo. Avgustova svetovna država. Osvajanje na Dunavu.

XV. enota.

Zemljepisna snov: »Avstrija.« Prebivalstvo današnje Avstrije pripada večinoma germanskemu plemenu. Preidemo uvodno k rimski zgodovini in opisu Germanov. Ob koncu rimskega cesarstva so v rimski državi igrali Germani odločilno vlogo. Rimljani so imeli z njimi vedno težave. Za časa Tiberija so jih sicer podvrgli, a namestnik Kvintilij je z nepravilno vlado in zaničujoč germanske običaje, razburil vse Germane, ki so se pod vodstvom kneza Arminija uprli in premagali Rimljane v Teutoburškem lesu. Prav ta poraz je vzrok, da se ni rimska kultura naselila v germanskih deželah in se niso poromanile. Za vladarja Marka Avrelija okoli l. 200. pr. Kr. so Germani postali velik sovražnik rimskega cesarstva. Delili so se na Franke, Sase, Alemane in Gote. Ker pomehkuženi Rimljani niso bili več zmožni za vojno službo in se je prebivalstvo zaradi dolgotrajnih vojn in kužnih boleznih zelo skrčilo, so bili cesarji primorani sprejemati v vojsko tujce, predvsem Germane. In vprav ti Germani so bili vzrok propada rimske države kot take. Ob propadu rimske države so imeli glavno besedo pri upravi rimskega cesarstva germanski poveljniki, ki so svojevoljno nastavljali in odstavljali rimske cesarje. Rugijski knez Odoaker, ki je bil poveljnik germanskih najemnikov, je zahteval, da rimski cesar Romulus Augustulus izroči njegovim četam v Italiji tretjino dežele. Ker cesar ni ugodil želji, ga je Odoaker odstavil in sebe imenoval za kralja Germanov v Italiji.

Opišemo naslednje zgodovinske točke: Germani. Krščanstvo. Trajan in Hadrijan. Diokletijan (car Dukljanin) in Konstantin. Delitev rimskega cesarstva. Propast zahodnega rimskega cesarstva. Propadanje morale in vzrok propadanja rimskega cesarstva.

XVI. enota.

Zemljepisna snov: »Rusija.« Ker so preko današnje Rusije potovali vsi narodi, ki so se preselili iz Azije v Evropo, obravnamo sorazmerno sledeči zgodovinski točki: »Selitev narodov iz Azije v Evropo. Selitev Slovanov.«

XVII. enota.

Zemljepisna snov: »Poljska.« Dočim je mnogo narodov, ki so se preselili iz Azije v Evropo, potovalo preko južne Rusije, so Germani pri svojem preseljevanju prešli ozemlje današnje Poljske. Iz tega prehoda izvajamo zgodovinsko točko: »Selitev Germanov in njihove glavne države.«

XVIII. enota.

Zemljepisna snov: »Češkoslovaška.« Med Češkoslovaško in Jugoslavijo vlada bratsko in prijateljsko razmerje. Za vlade najmočnejšega frankovskega kralja Karla Velikega pa so bili Slovenci in Hrvati s Čehi v skupni državi. Oglejski patriarh je namreč naprosil Karla Velikega, naj podjarmi tudi Slovence. Čehi na Moravskem in Češkem so morali Frankom plačevati nekaj srebra in 120 volov letno, v naših pokrajinah pa se je po podjarmljenju marsikaj spremenilo. Karel Veliki je ustanovil Karantanijo in Vzhodno Krajino in razdelil državo v krožne grofovine, v katerih so gospodovali grofi, ki so bili kraljevi namestniki, vojaški poveljniki in sodniki. Slovenci in Hrvatje so ohranili spomin na tega vladarja v besedi »kralj«, ki je nastala iz lastnega imena Karel. Tudi pod vlado nemškega kralja Otona I. Velikega so bili Čehi in Slovenci združeni. Po smrti Karla Velikega so se Madžari polastili Vzhodne Krajine in vdirali tudi na hrvatsko ozemlje. Oton I. je s pomočjo Čehov na Leškem polju 955. leta Madžare tako potolkel, da niso nikdar več nadlegovali svojih

soseдов in so se privadili mirnemu in stalnemu življenju. Vzel jim je zopet Vzhodno Krajino, ki jo je ustanovil Karel Veliki. Češka je tudi zaradi domačih, verskih bojev hudo trpela. Iz pristno češke zgodovine omenimo Jana Husa, ki je začel napadati katoliške nauke, pridigovati v češkem jeziku in je za seboj pritegnil velik del češkega naroda. Z njegovimi pripadniki je imelo papeštvo velike sitnosti.

Zgodovinske točke so: »Karel Veliki. Oton I. Nemčija. Husiti.«

XIX. enota.

Zemljepisna snov: »Položaj Balkanskega polotoka, kraljevine Jugoslavije in vseh naučenih držav.«

Zaradi hrabrosti in izredne sposobnosti je za časa vladanja nekaterih srbskih knezov doživel Balkanski polotok velike politične izpremembe. Naglo menjavanje na prestolu je oslabilo moč bizantinskega cesarstva in nastali so v državi upori, ki jih je spretno izkoristil Stefan Vojislav, sin trebinjskega kneza Dragomira, in osvobodil Dukljo ali Zeto od bizantinske oblasti. A še ni miroval. Ko je vihar vrgel na zetsko obalo grško ladjo, ki je peljala zlato za cesarsko blagajno v Solun, se je s tem zlatom dobro pripravil na boj z Bizantinci. Strahovito je potolkel grško vojsko, nato pa ostale zaveznike. Pridružil je Zeti Hum, Raško Zeto in ozemlje do Bojane, ter se osvobodil nadoblasti Bizantije. Njegov sin Mihajlo Vojisavljevič si je pridobil vse pravice neodvisne države. Mogočnega papeža Gregorja VII. je zaprosil, naj ga prizna za kralja. Ker bi bil rad ozdravil globoko rano krščanske needinosti na Balkanu, se je papež tej prošnji rad odzval. Kot zmagovalec iz bojev za zetski prestol je izšel Mihajlov sin Bodin s prestolnico v Skadru. Za njegove vlade je dosegla zetska srbska država največji obseg. Izvajane zgodovinske točke so: »Srbski vladarji: Vojislav, Mihajlo in Bodin.«

XX. enota.

Zemljepisna snov: »Jugoslovani v državah, naučenih v tem razredu.«

Ob orisu Jugoslovanov v Italiji omenimo tudi materielne koristi, črpane na jugoslovanskih tleh. Kjer peščeni Kras oznanja danes pustoto neplodnosti, so varovali nekoč ondotno bujnost in rast košati gozdovi. Zapela jim je smrtno pesem sekira in zrastle je iz morja italijansko mesto Benetke, utrjeno na kraških bukvah. Posebnost italijanske države je tudi, da od Kristusovih časov dalje stolujejo v Rimu papeži. Rimskim papežem pa so poleg verskih odpadnikov v raznih evropskih državah često odpovedali pokorščino tudi vladarji sami, jim kratili pravice in jih preganjali. Med najhujše nasprotnike papežev je spadal nemški cesar Henrik IV.

Sledita zadnji dve zgodovinski točki: »Henrik IV. in papež Gregor VII. Benetke.«

3. Posnetek.

Izčrpana je popolnoma vsa snov, predpisana v programu za 1. oddelek višje ljudske šole. Referat vsebuje v nekaterih poedinih enotah nekoliko manj snovi, ker sem predvsem pazil na koncentrično skladnost in uvideval obenem potrebo utrjevanja prejšnjih enot, ki so bile obsežnejše. Tako bo v preostalih urah možno nadoknaditi povezanost, ne da bi pri tem utrpela koncentracija.

Želeč, da to moje skromno delo pripomore k obilni žetvi na prosvetnem polju najmlajših, sem daroval vsebini prostost, ljubezen in trud.

Izseljenski teden v zvezi s telesno vzgojo

Prijetno, zabavno, a vendar resnično življenjsko bi končali delovno enoto »Naša deseta banovina«, ki je razpredeljena v letošnji 1. številki. »Slov. Učitelja«, če bi to, kar je možno iz lepo zamišljenega gradiva, ki ga nam pisec podaja, spravili v nekak sklad z našo neutrudno gibalno silo, da bi še telo v obliki gibov pri telovadnih urah pokazalo to in jasno potrdilo, da se tudi izseljenski teden spravi v harmonijo z vsemi ostalimi predmeti, kakor tudi s telovadbo, ki pa tu ni bila omenjena. Zato hočem v okviru popolne slike podati kot zaključek delovne enote še nekaj smernic, kako bi še našo telovadbo pritegnili in tako dosegli popoln uspeh koncentracije. Z ozirom na to, da je mladina doumela in že nekako skoraj pripravljena bila v ostalih predmetih, preidem pri telovadbi neopazno v nekakem strnjem smislu na to misel ter jih opomnim: Marsikaj ste že te dni slišali o izseljencih, a danes bomo skušali napraviti obisk pri njih. (Določi se kraj, kamor večina učencev želi.)

Po sledečem sporedu, ki se poljubno lahko skrajša ali tudi podaljša, bi snov istočasno ponavljali, ko bi telovadili tako:

1. Do postaje.
2. Na vlaku.
3. Važna postajališča.
4. Preko meje.
5. Predori, mostovi, hrib, dolina.
6. Na parniku.
7. Veselo snidenje.
8. Posnemamo težko delo naših izseljencev.
9. Slovo — s petjem: »V dolinci...«.

1. Učence postavimo v dvorede ter damo povelje na istočasni pohod, kar pomeni, da gremo na prvo izhodno postajo. Ker smo pa še daleč, vadimo zmerni, pravilni korak po štetju 1, 2, 3, 4 s poudarkom na vsak prvi korak. Če gre to že nekako v soglasju z ritmom, tedaj lahko korak pospešimo v tako zvani brzi, pa zopet zmerni ali tudi dolgi korak, tako da pridejo v poštev vse koračne izmene, ki jih mora učenec znati že na tej stopnji.

2. Že imamo vozni listek in mudi se nam na vlak. Hitro sledi povelje: Iz dvoreda v red na levo 1, 2. Vsak drugi stopi za prvega. Z rahlo opreznimi koraki naznačujemo in hkrati štejemo, kako posamezno stopamo po stopnicah vlaka do vhoda. Pripomnimo, da je treba nožo visoko dvigniti in se držati železnega ročaja. Zato si že najdemo v telovadnici kaj primernega, da nam vsaj nekoliko odgovarja stopanju na vlak. Vedno pa mora biti naš program od početka do konca »ritem« vseh vaj in naj učenci sami štejejo 1, 2. Le tako bomo dosegli pravo razumevanje in še lepšo disciplino, kajti vse vaje, ki bi prišle v poštev pri tej enoti, morajo temeljiti na taktu in posluhu.

3. Z glasom piščalke odhaja vlak v enakomernem ritmu z razločnimi glasovi šš — šš —. Tudi mi posnemamo vlak in na znak učiteljeve piščalke pričujemo lahko teči s poudarkom 1, 2, 3, 4, a istočasno izgovarjamo šš — šš. Na ta način se učenci urijo v prekorištnem gibanju vsega telesa, posebno pa pljuč. Zopet žvižg učiteljeve piščalke in naš živi vlak se mahoma prav poslušno ustavi in že zavpije spretnejši učenec ime važne postaje. Po dveminutnem odmoru nas zopet piščalka požene naprej in tako se ta izmena teka ponavlja pač do zmogljivosti učenčevih telesnih moči, oziroma kolikor važnih postaj smo si že prej stavili pri zemljepisju na program.

4. Že smo blizu meje, tu je kontrola. Večkrat prestopimo v drug vlak. Tudi naš telovadni vlak se bo nekoliko spremenil. Sledi zopet povelje »Nazaj čelom« in postavitvev in smer je sedaj ravno nasprotna.

5. Naš vlak nas popelje sedaj v tuj svet. Videli bomo predore skozi goro, mostove čez mogočne reke — počasi bo pihal vlak v hrib, a hitro v dolino. Naša telovadba postaja že komplicirana in zahteva tem več preudarnosti, spretnosti, hitrega mišljenja in iznajdljivosti — čim bolj mora tudi živi organizem mimo vseh že omenjenih ovir, ki so v resnici v prosti naravi in si jih mi le predstavljamo ter s tem utrjujemo zemljepisno tvarino. Ker so to učenci višje narodne šole, bodo v najkrajšem času pripravili orodje, ki ga določi učitelj, eventuelno tudi s svojo domiselnostjo pripomorejo, da v primernih razdaljah napravimo vse potrebno. Najbolje je višja bradlja, vrh katere vržemo blazino in že je predor tu. Nizka greda nam nadomešča most, a srednje visoka, poševna pa hrib — v obratni smeri dolino. Sedaj se šele pričena pravo življenje v naši telovadnici, ko ves dolgi vlak enakomerno teče v predor, nato počasi v hrib in zopet navzdol preko mostu po ravnini, dokler ves potek ne obnovimo. Često dá prvi učenec z glasom »u-u« znak kot opozorilo, da smo zopet pri vходу predora. Pri tej vaji nastane med učenci toliko resničnega veselja in medsebojnega tekmovanja, da noben voz (učenec) ne pade v vodo; ako pa bi se komu tir izneveril, mora vedeti, da se nekaj časa odstrani, saj pravijo sami, da je treba voz popraviti in odklopiti.

6. V daljavi se že blešči sinje morje. Vožnja z vlakom je končana, izstopimo in v zmernem pohodu se približamo parniku, ki nas popelje v daljni tuji svet. Marsikateri je že videl ladjo na morju, zopet drugi morda v kinu, tretji je zadovoljen s sliko, ki mu predstavlja, kako plove parnik in nese naše prijateljske pozdrave vsem v dalji bivajočim izseljencem. Hitro pomaknemo naše orodje v stran in se pripravimo na vajo parnika. Iz vzravnane spetne stoje, lehti predročene noter, napravimo na 1. + 2. korak z levo in desno z istočasnim odročenjem lehti s priročenjem v izhodni položaj. Tako naznačimo, kako parnik reže vodo in se s tem pomika dalje. Če je vožnja usmerjena po Jadranu, tedaj s ponosom zapoje učenci našo dobro znano himno »Mi Jadranski smo stražarji« v skladu z že prej omenjenimi gibi in pohodom.

Ako bi hoteli še vse naštet, kaj vse vidimo na prostem morju, da se kar hipoma vrže zdaj ena zdaj druga riba iz morske gladine, potem se nam takoj nudi igra »Ribe premetavati« — ki mladino zopet tako navduši, da nihče ne misli na utrujenost in jih šolski zvonec z največjo žalostjo preseneti.

Primeri se, da opazimo celo tropo ptic v poletu preko morja; hitro se spremenimo v ptičke — lehti odročene in rahlo upognjene, ki mahljajo kot krila v tempu lahnega teka. Pa se oglasi učenec, ki je budno opazoval delo mornarjev in že opozarja na vse mogoče telovadne točke, ki bi jih mi še lahko vadili. Da se zadeva ne zavleče preveč, jih učitelj potolaži, da se nam mudí k našim bratom.

7. Sirena da znak, da smo na cilju. Izkrčamo se iz parnika, čakajo nas znanci in domači, godba nam zaigra našo domačo koračnico »Preljubo veselje« in mi korakamo v taktu mahljaje z eno roko v pozdrav onim, ki so nas tako dolgo čakali in tako lepo sprejeli. Morda še nekajkrat poskočimo in snidenje je končano.

8. Naši izseljenci že dobro vedo, kaj tujina zahteva; zato nas čimprej seznanijo s stanovskim delom, ki jim v resnici pije kri. Resničen je pregovor, ki pravi: »Ljubo doma, kdor ga ima«. Peljali so nas namreč v temne rudnike, kjer monotono pada kramp, lopata. Poskušamo njih delo — učenci dobe palice in vihtijo 1, 2, padec, dvig. Opazimo, da je mladina postala pri teh vajah utrujena, ker nima sonca, ne prijetnega razmaha in zamaha, saj stoji zraven stražnik in nadzoruje delo.

9. Tudi nas se loteva občutek domotožja, srce nas sili v rodni kraj, kjer bomo gotovo tudi morali delati, a vendar bo slajše in znosnejše kot v širnem svetu. Sili nam v misel rek pisatelja, ki pravi: »Težko živeti je — težko brez zvestih tovarišev, — težko trpeti je, daleč od bratov, od staršev.« Ljubko bo

zatorej naše slovo ob povratku v domovino. Držeč se za roke bomo korakali na parnik ter peli »V dolinci prijetni je ljubi moj dom — nikoli od njega podal se ne bom.« Ako so učenci v telovadbi že toliko spretni, kar je na tej stopnji pričakovati, tedaj zaključimo našo enoto s kratkim rajanjem, ko se poje »tra-la-la« itd.

Iz prakse lahko potrdim, da smo opisano telovadno enoto že izvajali po teh navodilih in uspeh se je zrcalil iz vsake učenčeve duše kot izraz veselja, dela in ljubezni.

— aaaaa —

Konec oddelkov za oddaljene

Završalo je po slovenski deželi, ko je gosposka ukazala, da morajo prenehati s sedanjim delom tako zvani gorski oddelki, oddelki za oddaljene in ne vem, kakšna imena še vse nosi ta tvor na naši ljudski šoli.

Kakor vse kaže, so nekateri prav razumeli migljaj od zgoraj, cela vrsta pa jih je, ki bi radi dokazovali, da to in to ne gre in da so se »tam gor« urezali. Živeč v svojem prepričanju in v svoji domači ogradi, se je marsikdo skrivaj »namuzal« kot pravilno, ne vedoč, da je ta ograda naši ljudski šoli nekoliko pretesna.

Slovinci se radi pohvalimo, da imamo ljudsko šolstvo na višku, da so naši izsledki na šolskem polju tolikšni, da bi mogli celo sosedje kaj pridobiti. No, saj bi to morda bilo res, da imamo v našem ljudskem šolstvu tudi oddelke za oddaljene, take oddelke, kamor hodi otrok le trikrat na teden v šolo. In to tudi tisti otrok, ki sam trdi, da hodi v višjo ljudsko šolo. V višji ljudski šoli sedi v najboljšem primeru 15 ur na teden. Veroučitelj ga zaposli dve uri, to vem, nisem si pa na jasnem, kdaj in kako obravnava učitelj ostalih 14 predmetov v 13 tedenskih učnih urah, da ustreže učnemu načrtu.

Ni neznano, kako si v taki zadregi pomagamo. Nekaj »manj važnih« predmetov, med njimi najraje praktična gospodarska znanja, črtamo z urnika, pa je zadeva rešena. V torek pišemo, računamo in beremo, v četrtek beremo, računamo in pišemo, v soboto pa računamo, pišemo in beremo. Nekoliko risanja, dekliškega ročnega dela in kaj takega pač pridenemo, vendar je to le privesek. Zato pa imamo po naših oddaljenih hribovskih vaseh ljudi, ki sicer berejo in pišejo, o čem drugem pa malo vedo. In to zato, ker so hodili v ljudsko šolo v oddelek za oddaljene. Predaleč so otroci od šole, ne morejo vsak dan k pouku, zato drugače biti ne more. Res, trenutno drugače ne more biti, moramo pa se prizadevati, da bomo ta nedostatek iz naše ljudske šole odpravili. Če bi naši predniki načeli to vprašanje pred tolikim časom, bi stvar danes ne bila tako boleča. Tu so otipljivo vidne slabe posledice več desetletij trajajoče miselnosti, da so našim razmeram in za naše ljudsko šolstvo predvsem primerne »čim višje organizirane« šole, brez ozira na razsežnost šolskega okoliša.

Pri pregledovanju naših šolskih okolišev ljudskih šol namreč vidimo, da merijo po dolžini in širini do 18 in celo več kilometrov, kar ima nujno za posledico nereden obisk, če morejo otroci sploh priti v šolo. Predvsem je torej potrebno, da se uredi šolski okoliši, bodisi na ta način, da se sedanji preobsežni razdelijo, ali pa da se sestavijo novi iz manjših delov večjih šolskih okolišev.

Pri zaokroževanju teh se je predvsem upoštevala politično-upravna pripadnost krajev. Res je zelo dobro, če se šolski okoliš krije s politično občino, vendar to ne more biti pogoj, oziroma brezkompromisna zahteva. Pogosto namreč srečujemo v praksi možnost, da bi se sestavil nov šolski okoliš iz teritorija, pripadajočega raznim političnim občinam, ki bi brez posebnih težav zmogle gradnjo novega šolskega poslopja in nadaljnje vzdrževanje šole, a so odločujoči proti ustanovitvi takega okoliša le zaradi prispevkov, ki bi se jim

odmerili. Ugotavljam, da so taki pomisleki doma posebno v hribovskih upravnih občinah in da tako naziranje delno podpira tudi inteligenca, med njo del učiteljstva. Tako naziranje pa je nepravilno, negospodarsko in v veliko škodo splošni naobrazbi našega naroda.

Če smo prav informirani, imamo v naši banovini čez 50 oddelkov za oddaljene, znamenje, da je vsaj 50 šolskih okolišev neurejenih. Kakor trdijo, prihaja večina teh otrok iz hribovskih krajev, zato bo sicer težje z ustanovitvijo novih šolskih okolišev, moralo pa se bo kaj ukreniti za »hribovčke«, ki blatni in prezeblji drsajo po nekaj ur daleč v šolo. Pa pri šolskih okoliših ne bomo zastali. Bolj težavno bo odločiti, kdo naj v takih oddaljenih krajih zida šolska poslopja. Tu se ne morem ubraniti vtisa, da v splošnem upravne občine gospodarsko zapostavljajo bolj oddaljene hribovske kraje za drugimi, ki so v bližini kraja, kjer je sedež občine. Življenje hribovcev ustvarja v teh ljudeh neko negotovost, oziroma tostransko neborbenost, zato običajno podležejo dolincem.

Zadnje čase se vztrajno vzdržuje vest, da bo kralj. banska uprava sama vzela v roke gradnjo teh t. zv. »hribovskih« šol in da bo k stroškom gradnje znatno prispevala. Bomo sicer videli, kaj nam bo prinesla bodočnost, prepričan pa sem, da je rešitev tega vprašanja možna le pod vodstvom banovine, ki ima možnost, da sama da in ukaže, da dajo tudi oni, ki so poleg nje dati dolžni. Zdi se mi, da bo slovensko ljudsko šolstvo krepkeje zadihalo, ko se bodo v oddaljenih hribovskih vaseh pojavile te napovedane gorske šole, pa naj bodo take ali take, da bodo le ustrezale namenu. Če imamo res 50 oddelkov za oddaljene, bi bilo na ta način zgraditi približno toliko takih šol. Visoko število, toda resna volja in prav začeta akcija bi mogli imeti v nekaj letih presenetljive uspehe. Ko bi videli, da so besede meso postale, bi mogli reči, da se je v tem in tem času pri nas za ljudsko šolstvo veliko napravilo.

Dosti težko se bo odločiti, kakšne naj bodo take šolske stavbe. Kakih posebnosti ne bi uganjali, upoštevali bi le to, kar je nujno potrebno. In nujno potrebna je učilnica, stanovanje za učitelja in najnujnejše pritikline. Pravijo, da ima kralj. banska uprava take načrte že gotove in da uresničitev takega načrta ne stane več kot 80.000 din. Ker se pri gradnji takih šol računa s prispevki vaščanov, bo z ozirom na namen banske uprave, da gradnjo sama znatno podpre, odpadlo na upravne občine razmeroma malo, toliko, da bodo brez dvoma vse prizadete občine pri akciji sodelovale. Teren kraja pa naj bi odločil, ali naj se gradi šolsko poslopje iz kamna, lesa ali drugega materiala.

Dobili se bodo, ki bodo tej nameri oporekali tudi s stališča, kdo bo služboval na tako oddaljenih šolah. Res, če bi imeli samo to v vidu, najbrž ne bi bilo sezidano niti eno novo šolsko poslopje z namenom, da se odpravi oddelek za oddaljene. Te šole se bodo morale zgraditi za izobrazbo ljudstva in morali se bodo tudi določiti učitelji, ki bodo v teh šolah ljudi izobraževali. Mnogi, ki bi bili določeni na take šole v današnjih razmerah in določilih, bi se čutili prizadeti, ker bi službovali daleč od krajevnih središč. Dosti pomislekov in očitkov bi bilo vsako leto. Da bi se to ne dogajalo, bi bilo treba spremeniti le en člen zakona o ljudskih šolah, in sicer člen 93., ki zahteva, da se novinci prvenstveno postavljajo v prvo službo le na šole, ki imajo po več oddelkov. Ta člen bi se zaradi interesov šole moral glasiti tako, da se novinci morajo postavljati le na take šole, ki imajo po en ali dva oddelka, kjer je učitelj učitelj in upravitelj šole. Vsakoletni raspored učiteljstva nam je dokaz, da je bil ta del zakona ustvarjen brez šolnikov in brez ozira na stvarne potrebe.

Tudi proti temu predlogu bodo pomisleki. Vem, šole z enim oddelkom niso kar tako, tam je delo težko. Učitelj mora samostojno voditi šolo, mora samostojno delati v oddelku, ki ima navadno kar štiri razrede istočasno. Absolventi učiteljišča niso kos tej nalogi, ne morejo biti in ji ne bodo, dokler se delo na učiteljišči ne bo podredilo potrebam in zahtevam ljudske šole. Danes niso več časi, ko se je mogel absolvent učiteljišča nekaj let greti na večji šoli, danes

zahteva življenje od njega, da je ob prvem koraku v svet že cel človek, zmožen, da nadaljuje tam, kjer je njegov prednik končal. Zato med drugim tudi tega ne morem razumeti, zakaj nimajo vadnice na učiteljskih niti enega oddelka, ki bi imel več kot en razred. Toliko časa porabijo učiteljsčniki v vadnici, niti enkrat pa nimajo prilike videti, kako poteka delo v oddelku z več razredi, katerega bo moral marsikdo brez vodstva sam učiti, ko bo zapustil šolo.

Statistični podatki iz leta 1938. nam povedo, da imamo v naši banovini nad tri četrtine šol, kjer se poučuje v oddelku po več razredov istočasno, pa vendar ni dano niti enemu učitelju, da bi se že na učiteljsču mogel poglobiti v to delo. Zato pa novinec v takem oddelku hlasta in išče kod in kam, zgublja čas in se do konca šolskega leta v oddelku ravno znajde. Kakšni naj bodo uspehi? Tudi tu živimo v predsodkih in pomislekih, sicer ne bi moglo tako biti!

Ce se kaj takega ne da napraviti v šoli za učitelje, bi morda mogla v ta namen kaj ukreniti naša poizkusna šola. Ali ne bi mogla biti tudi za to stran pouka poizkusna šola? Ta stran šole se mi zdi za večino naših ljudskih šol predvsem važna.

Tole sem smatral za vredno in potrebno omeniti v tem času, ko se v organizaciji ljudskega šolstva čuti nov pogon, ki utegne roditi zadovoljive uspehe.

Narodna kultura

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Kakor luč, ki se rodi iz grobe in slepe snovi, je vznikla na naših tleh narodna pesem. Romala je od ust do ust, skozi hrup in šum življenja, ga spremljala v družbi, v cerkvi, na romanjih in sejnih. Vsak košček naše zemlje ima v ljudskih srcih svojo posebno vsebino pesmi.

Kakor pôjeta danes v dobi moderne tehnike po lokalih in poljih, po krčmah in hotelih, v mestih in vaseh gramofon in radio, tako je nekda orila tod narodna pesem. Dočim gramofon in radio dražita živce, kajti njihova muzika je glasna, šumna, preračunana na to, da človeka mami, da mu nudi čim večji užitek v svetu čutov, je narodna pesem, ki jo gramofon in radio izpodrivata, v vse drugačnem odnosu do življenja, je živa tvorba ljudske duše, v najožjem stiku s kraljestvom narave, z njenimi prirodnimi fenomeni in krajevnimi dogodivščinami. Saj opaja človeška srca z radostjo, razplemteva v njih ljubezen do domače zemlje; ona je doživetje in kulturna lastnina slovenske duše, v njej je vonj spominov, v njej živi duh davnine in tradicije. Narodna pesem je v kozmičnem smislu sestavni del naše zemlje. Vsakemu koščku naše zemlje je namreč ljudstvo pripesnilo mitološko pomenljivost; vsak košček zemlje je torej živ v ljudski duši in ima v njej svojo idealizirano podobo in svojo posebno vsebino.

Gorske hrbte Triglava in njegove gorske skupke je ljudska domišljija ovenčala z mitološko gloriolo.

Že samo ime za najvišji vrh Julijskih Alp spominja na starega slovenskega boža Triglava, ki je imel tri glave v znak, da je vladal nadzemljski in podzemljski svet. Posvečen mu je bil črn konj.

Kraljestvo planinskega sveta in njegova veličastna samotna lepota nista ostala brez odziva v ljudski duši.

Kdor hoče razumeti bajeslovno lepoto naših planin, je ne sme gledati z očmi pomeščanjenega hribolazca, ki išče v gorah le oddiha, še manj z očmi suhoparnega, analitikujočega prirodoslovca, ampak mora globlje v življenje, v bolečino in bolest našega ljudstva, razumeti njegove sanje. — Če bo postal tako preprosto človeški, tako neposredno topel in iskren kakor je gorsko ljudstvo, bo ž njim vred občutil naravo globlje, njegovo čustvo se bo zvezalo z njo, odkril bo tudi on, da so med življenjem in življenjem v prirodi morda še drugačne, skrivnostne vezi. Tudi v njegovem srcu se bodo morda razgibale zveneče strune o skrivnostih in tajnah v naravi, občutil bo tudi on tiste nevidne utripe narave, ki gredo preko naših razglabljanj, tudi njemu bo se zdelo, da je v tišini gorskega sveta nekaj več kakor le nemo strmenje gorskih vrhov in tiho molčanje gora. V gorski samoti bo tudi on občutil, da ima somrak neko posebno mistično moč, da je v gorskih nočeh nekaj bolj skrivnostnega kakor gre po njegovih razumskih računih, imel bo nemara skušnjo preprostega ljudstva, da ima »noč svojo moč«. Tedaj ne bo tako prezirljivo in pomilovalno gledal na bajeslovne podobe, ki so kakor biser, spočet v skrivnosti planinske narave, zrasle iz src našega ljudstva.

Čudovito romantični čar izvira iz iskrenega in spontanega včustvovanja v prirodo, iz povezanosti ž njo, iz subjektivnega genija ljudstva, ki je ustvaril alpskemu objektivnemu svetu še posebno, bajeslovno obliko življenja. Duševnost naroda, ki si je v trdi in grobi realnosti alpske prirode ustvarjala nov, bajesloven svet, je globlja in širša; kajti narod je kot umetnik našel globoko podtalno zvezo med seboj in naravo. Gorske vile, škratje, gozdni palčki, katerih so polne gore, divji mož itd. so tako bajeslovno romantična mišljenja prirode. Ali utrip ljudske duše gre še globlje; ona ujame v svojo bujno imaginacijo ne samo te bajeslovne gorske prebivalce, ampak vidi, ustvarja in prestvarja vso naravo v mitološko grandioznost.

Tudi »Zlatorog« (in nadzemsko lepe bele žene, triglavska roža, ki vzcvete iz vsake kaplje Zlatorogove krvi in ki je Zlatorogu lek, da takoj ozdravi, čim to rožo použije) je sicer bajeslovni motiv, a dobi mitološki pomen, če upoštevamo v tej zvezi ljudsko dušo, hrepenečo po neranljivosti, večni mladosti in nesmrtnosti. Ta prastari sen človeštva je ljudstvo preneslo na planinski svet in ga simboliziralo v kralju gorskih pečin.

Kakor je kralj Matjaž simbolna in vizionarna pesem ljudske duše, hrepeneče po svobodi, odrešenju, zmagi, moči in vstajenju, prav tako je »Zlatorog« simbolna pesem pračloveškega sna, le da je prenesen na planinsko naravo in ga je ljudska duša utelesila v nadzemski lepoti belih žená ter v kralju gorskih grebenov in pečin, v Zlatorogu, ki čuva zaklad pod Bogatinom in pase bele ovčice. V »Zlatorogu« je v bistvu le preskok iz človeške sfere na planinsko. Mit je torej osredotočen na svobodnem

predstavniku planinske narave, na divjem kozlu z zlatimi rogov. »Zlatorog« ima ne samo bajeslovno lepoto, ampak tudi simbolično vrednost.

Tudi zgodovinskih motivov se slovensko ljudstvo ne pollašča zgolj umski, ampak z vsem svojim bitjem. Če preiskujemo zgodovinske motive v naših narodnih pesmih, najdemo tudi dovolj gradiva za analizo slovenske psihe. Vzemimo kateri koli zgodovinski motiv v naših narodnih pesmih, vedno bomo našli, da ima slovenska psiha neko skupno, dominantno potezo. In ta najznačilnejša poteza je veličina. Zgodovinski motiv, ki se ga je ljudstvo polastilo s svojim čustvovanjem, vedno tudi simbolično odraža ta osnovni element slovenske psihe.

V podzavest odrinjena čustva vzkale tem lepše tam, kjer si ljudska duša lahko poišče olajšanja, dá tako vnanjo nazorno obliko, ki je simbolično izrazilo njenih čustev.

V gorenjskem zgodovinskem motivu o Ajdovskem gradu vidimo, da je ljudska domišljija s svojim organskim psihičnim merilom tudi označila postavo Ajdovskih deklic; odmerila jim je namreč nadpovprečno, orjaško postavo.

Ajdovski gradec¹ naj bi ležal v Triglavskem skupku planin, in sicer v goratem hrbtu Bohinjske Bistrice, ali da še točneje označim, v Bohinjski dolini, blizu bitenjske cerkve. Na to mesto misli tudi Prešeren v svojem uvodu v »Krstu pri Savici«, kjer navaja:

»Beži tja v Bohinj, v Bistriško dolino,
v trdnjavo, zidano na skalo sivo,
še dandanašnji vidiš razvalino,
ki Ajdovski se gradec imenuje. (Uvod, 14—18.)

V Bohinjski dolini so se namreč odigrali zadnji in najhujši boji med kristjani in pogani. (Pregažani vodja Slovencev je bil krščen potem pri izviru Savice.)

Rebro Ajdovskega moža je bilo shranjeno v Gornjem gradu v cerkvi, kakor pravi ljudsko izročilo. »Od rebra Ajdovskega moža vsako leto enkrat kane, a kadar bo čisto na zemljo skapalo, tedaj bo sodni dan.«

Rebro je res svoje dni viselo v vdolbini zidu gornjeegrajske cerkve, a je kasneje nekam izginilo, ko so cerkev belili.

O tem rebro, ki je viselo od stropa cerkve v Gornjem gradu, poroča prof. J. T. Suppantschitsch v svoji brošurici »Ausflug von Cilli nach Sulzbach«, Maribor 1826, naslednje: »Ko so za novo cerkev v Gornjem gradu temeljne rove kopali (spomladi leta 1752), so našli v zemlji oni dve velikanski kosti (rebro in ključnico), koji sem spravil v Joanneum v Gradec. Pač ne vem, od katere živali bi neki oni dve kosti bili.«

Ajdovska deklica je, kakor pripoveduje narodna pripovedka, pobrala kmete-kosce na travniku, jih kot igračo odnesla na dlani roke domov v

¹ Glej tudi razpravo v brošurici dr. Josipa Tomiška: Kje leži Ajdovski gradec. Ljubljana 1911.

grad. V gradu so dali kmetom-koscem velikanski hleb kruha, deklici pa naročili, postaviti jih nazaj.

Slovenski narod ljubi orjaškost in veličino — in ta poteza orjaškosti, kakor jo vidimo na liku Ajdovskih deklic, je izvirna specializacija slovenske psihe.

O orjaškosti Ajdovskih deklic pripovedujejo še druga ljudska izročila. Tudi v Crngrobu blizu Škofje Loke, v cerkvi sv. Martina nad stranskim oltarjem je tako rebro orjaške Ajdovske deklice. Ljudsko izročilo pravi izrecno o tem rebro, da »izvira od velikanske Ajdovske deklice, ki je stala z eno nogo na Šmarjetni, z drugo pa na Šmarni gori«.

Jugovzhodno od Brda je na vznožju hriba studenec, ki ga ljudstvo še dandanes imenuje »Ajdovski ali zlati studenec«. Iz tega studenca so velikani Ajdje zajemali vodo, zlat pa se imenuje zato, ker so imeli Ajdje v njegovi bližini zakopane zlate zaklade. (Dalje.)

Fran Gumilar

Kulturna slika prekmurske vasi

Premoženjske razmere.

Posestno razmerje Lipovcev je zaradi lokalnega malthusianstva skrajno neugodno. Vas je pred izvedbo agrarnega zakona posedovala 983 oralov zemlje. Tedanje posestno stanje je bilo sledeče:

Število posestnikov, ki so imeli					
0·5—3	3—6	6—9	9—12	12—15	nad 15 oralov zemlje
54	45	23	18	9	6

Iz te tabele je razvidno, da je od 156 posestnikov bilo 99 bajtarjev, to so oni, ki so imeli manj od 6 oralov zemlje, in 57, ki so bili v nekoliko boljšem gospodarskem položaju. Prvi so se morali stalno boriti za vsakdanji kruh, drugi pa so bili vsaj za silo preskrbljeni.

Po izvedbi agrarne reforme so se posestne razmere izpremenile takole:

Število posestnikov, ki imajo					
0·5—3	3—6	6—9	9—12	12—15	nad 15 oralov zemlje
20	58	37	25	9	6

Po agrarni reformi se je torej posestno stanje povečalo za 217 oralov, kar se je razlastilo iz beltinskega in rakičanskega veleposestva. Število bajtarjev je padlo za pičlo število 21. Število malih kmetov, to so oni, ki imajo nad 6 oralov zemlje, se je povečalo istotako z majhnim številom 21. Agrarna reforma torej ni izpolnila nade, ki so jih gojili agrarni interesenti. Na drugi strani, zemlja je bila dodeljena v najtežjih gospodarskih konjunkturah, tako da se je

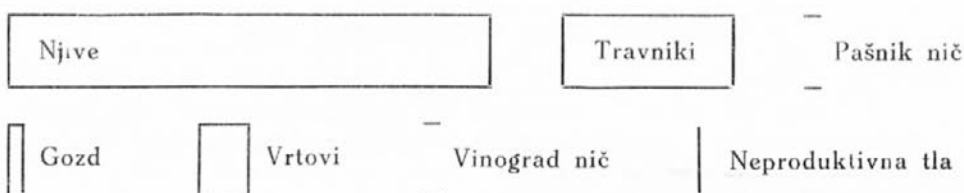
moral vsak interesent zadolžiti, da je lahko plačal zahtevano previsoko kupnino. Dobil je torej golo zemljo z dolgom. Trla ga je tudi skrb zaradi povečanja inventarja, zidanje stanovanjske hiše in gospodarskega poslopja ter nakup živine. Plus, katerega je agrarni interesent pričakoval od agrarne reforme, se je izpremenil v še večji minus.

Pred agrarno reformo je odpadlo na posameznika 1.1 oralov zemlje; po izvedbi agrarnega zakona pa 1.3 oralov. Seveda, da v obeh primerih premalo za življenjski obstoj.

Naslednja razpredelnica nam bo pokazala v odstotkih, kako se produktivna površina razdeli na posamezne zemljiške kulture:

Njive	Travnik	Pašnik	Gozd	Vrtovi	Vinograd	Neproduktivna tla.
68.5	23.4	—	1	6	—	0.1

Shematično bi prikazali to razdelitev takole:

Od celotne produktivne zemlje odpada torej največ na njive, potem na travnike. Pašnikov nima, kar vpliva na živinorejo, na drugi strani pa zmanjšuje površino drugih prepotrebnih zemljiških kultur. Primanjkuje tudi gozd, kar pomeni velike izdatke za kurivo in stavbni les. Iz razpredelnice pa je tudi razvidno, da je vas izrazito poljedelska. Sicer je res, da bomo našli prav malo ljudi, ki bi ne bili voljni zamenjati motiko in plug za prostor pri stroju, za prostor v delavnici ali v rudniku, ali sploh kjerkoli. Res pa je tudi, da se večina teh ljudi, ki zahajajo iz kmečkih vrst v delavske, še vedno vrača, toda čedalje bo večji odstotek onih, ki bodo ostali v svetu, torej v delavskih vrstah.

Prebivalci se bavijo s poljedelstvom in živinorejo. Zelo razvito je čebelarstvo in perutninarstvo. Glavni vir dohodkov je živinoreja, ki pa le v najboljših gospodarskih konjunkturah daje toliko, da kmet lahko zadosti javnim dajatvam. Goji se v glavnem govedo simodolske pasme in svinje. Konjereja je popolnoma v zastoju.

V poljedelstvu igrajo glavno vlogo: pšenica, rž, krompir, koruza, ajda in proso. Toda ti poljski pridelki ne zadoščajo niti za domačo potrebo; ne morejo zadostno prehranjevati ljudi — kaj šele, da bi bili vir za kritje drugih potreb.

Kakor sem že prej omenil, vas je čisto kmečkega značaja. Toda pravih kmetov je zelo malo, vse drugo so težaki, sezonski delavci in delavci sploh; to predvsem, ker ni dovolj zemlje, da bi se ljudje bavili samo z agrikulturno. Zaradi tega in zaradi bega tega ljudstva v industrijo, torej v delavstvo, izginja pravo vaško življenje s svojimi lepimi običaji in navadami, ki so bile steber vsega, kar je bilo v zvezi s kmečkim ljudstvom. Vaško življenje izgublja v tem modernem življenju svoj pomen, svojo tradicijo. Vaško življenje je v krizi in zdi se, da si nikdar ne bo opomoglo.

(Se nadaljuje.)

Iz šolskega življenja

Iv. Hribski

Iz beležnice šolskega upravitelja

Hospitacijsko poročilo za III. oddelek

Prvi poskus: Na listke so učenci napisali: vsota =, ostanek =, zmnožek =.

Preden smo računali, smo ponovili, kako se imenujejo števila, ki jih dobimo pri seštevanju, odštevanju in množenju. Prvi dve vprašanji sta učenca odgovorila brez zatikljava, kar znači, da razumeta bistvo seštevanja in odštevanja. Pri tretjem vprašanju je bil majhen zatikljav. Učenec je odgovoril, da dobimo pri množenju zmnoženec, po računici naj bi odgovoril zmnožek. Prepričan pa sem, da je učenec pravilno mislil in da razume bistvo množenja.

Poskus je šel za tem, bodo li učenci vedeli, h kateri zgornjih besed bodo pisali rezultate, so li večji ustnega računanja v prehodih stotic. Narekoval sem jim števila, ki so jih učenci za menoj tiho iz glave računali in kar je kateri naračunal, je moral napisati poleg zgoraj navedene besede.

Računi so bili: $125 + 75 + 300 + 250 + 150 + 100 =$
 $1000 - 150 - 200 - 50 - 300 - 175 - 125 =$
 $3 \times 60 + 4 \times 30 + 8 \times 50 + 6 \times 50 =$

Pri prvem računu sta zadela pravilen rezultat le dva učenca, pri drugem računu 11, pri tretjem pa že 23. Pravilno so pojmovali vsoto, ostanek in zmnožek vsi učenci = 100%.

Zdi se mi pa, da tiči, v kolikor je uspeh negativen, v poskusu samem. Prvih teh računov nima računica, zato se jih tudi niso vadili z več kot tremi seštevanci in odštevanci. So pa taki računi zelo priporočljivi in že v poskusu se vidi, kako je rastla duševna razgibanost učencev.

Drugi poskus: Učenci naj bi bili napisali imena pet zgodovinskih mož, o katerih so se učili v šoli. Napisali so jih, kakor sledi:

Ivan Vajkart Valvazor	je dobil 46 glasov,
Anton M. Slomšek	je dobil 6 glasov.
Ivan Cankar	je dobil 3 glasove.
France Prešeren	je dobil 2 glasova.
Valentin Vodnik	je dobil 2 glasova.
Ulrik II.	je dobil 2 glasova.
Primož Trubar	je dobil 1 glas.

Da je Ivan Vajkart Valvazor dobil največ glasov, izhaja nemara od tod, da so ga zadnje čase obravnavali.

Tretji poskus: Da bi se prepričal, se li spoznajo v orientaciji na zemljevidu, so dobili nalogo: Narišite Ljubljano in kar je severno, južno, vzhodno in zahodno od Ljubljane.

Uspeh: 41 učencev, t. j. 79% je sigurnih v orientaciji na zemljevidu, nesigurnih 9 ali 17%, nevedna 2 ali 4%.

Četrty poskus: Imeli so napisati ime naše države, banovine, občine ter imena državnega vladarja, bana in župana.

Uspeh: Ime države pravilno vsi, t. j. 52 ali 100%; ime banovine 48 ali 92%; ime občine 50 ali 96%; ime vladarja 49 ali 94%; ime bana 47 ali 90%; ime župana 38 ali 73%; ime voditelja Slovencev 42 ali 80%.

Pravopis teh imen jim dela še težave, posebno ime župana. Nekateri so to ime pisali za Janežič, Anžič, Adošič, Kanžič. Zanimivo bi bilo ugotoviti sluh teh učencev, ker je mogoče, da glasovno slabo dojemajo. Za državnega po-

glavarja sta dva napisala Cvetkoviča, kar dobro umevata politiko. Enemu je voditelj Slovencev tudi Cvetkovič, enemu škof, enemu pa nadzornik.

Peti poskus: Navesti so imeli prirodopisno snov, ki so se je učili letos v razredu. Navedli so 51 enot iz živalstva in 13 enot iz rastlinstva. To nam je dokaz, da so živa bitja dečkom najbolj pri srcu.

Isto je ugotovil poskus, katere pesmi najraje pojejo. Pesem »Bučelice rojite« je dobila največ glasov.

Pri šestem poskusu, ko ga spoštujejo in ko ga častijo, se je pokazalo, da ti učenci že prav dobro ločijo spoštovanje od češčenja. Spoštujejo očeta, mater, učiteljico, kateheta; častijo Boga, Jezusa, Marijo in druge svetnike. Vzgoja je v oddelku odlična.

Književne vesti

Slovenske čitanke za srednje šole, I., II., III. in IV. del. — Sestavili dr. Anton Bajec, dr. Rudolf Kolarič, dr. Mirko Rupel, Anton Sovrè in Jakob Šolar. — Ljubljana 1939. Banovinska založba šolskih knjig in učil.

Splošna je trditev, da Slovenci doslej še nismo imeli boljših čitanek za srednje šole kot so sedanje, ki jih sestavljajo zgoraj navedeni avtorji in izdaja banovinska založba. Ze prva izdaja je vzbudila splošno pozornost in priznanje. Radi so jemali te knjige v roke tudi učitelji ljudskih šol kot pripomoček pri jezikovnem pouku v višjih razredih. Druga izdaja teh knjig je v marsičem še izpopolnjena. Snov je urejena po dobro premišljenem načrtu in pravilno prilagojena starostni stopnji. Glavna odlika teh knjig je pa skrben izbor najboljših sestavkov književnosti. Zastopani so tu pomembni književniki starejše in mlajše generacije, med njimi važnejši srbski in hrvaški ter ostalih slovanskih in neslovanskih narodov. Tako spozna dijak že v nižji gimnaziji glavne tvorce duhovne kulture pri nas in v širokem svetu ter v različnih dobah. Poleg starih klasikov so tu Shakespeare, Dante, Molière, De Amicis, Maeterlinck, Lafontaine, Lagerlöf, Dumas, Swift, Puškin, Sienkiewicz in še mnogi drugi, vsi v izbranih prevodih.

V I. čitanki je bogato zastopano narodno slovstvo v vezani in nevezani besedi. Dijak se na izbranih sestavkih seznanja z značilnostjo narodne besmi, basni, pravljice, pripovedke, legende in ostalih oblik. Tu so upoštevani zlasti naši starejši pisatelji. Umestne pripombe in pojasnila navajajo dijaka k spoznavanju umetnin in njih značilnosti. Pri tekstih so Jakčevi portreti najvažnejših pisateljev. Ta del krasi štiri umetniške priloge naših odličnih slikarjev s kratko razlago umetnine in s podatki o slikarju.

Pridejana je slovnica, ki obsega pravorečje, pravopis, stavek in besedne vrste. Obravnava je metodično zanimiva, deloma ponazorjena in lepo utemeljena na zgledih.

V II. čitanki je snov prav tako odlično urejena in izbrana. Tu so zlasti obširne in temeljite obravnave beril z ozirom na besede, jezik, misli, vrsto sestavkov, s pri-

dejanimi črticami o pisateljih in z opombami za vaje. Dijak spozna na izbranih primerih pesniške vrste, trope in figure ter ostale značilnosti sestavkov.

Slovnica obravnava zlasti natančno glasove, ki jih pojasnjuje tudi s slikami. Ostala snov je nadaljevanje iz prejšnje čitanke, z večjimi zahtevami in izpopolnitvijo ter z dodatkom o prostem in zloženem stavku. Tudi ta čitanka ima štiri umetniške priloge ter pojasnila o slikah in slikarjih. Jakčevi obrazi pisateljev se nadaljujejo in so umetniško delo. Nekateri se nam pa le ne zde v vseh podrobnostih posrečeni.

V III. čitanki je besedna in miselna obravnava beril še obširnejša in natančnejša. Dodane so slovstvene opombe in črtice o pisateljih ter navedbe o značilnostih njih del. Dopolnjujejo se slovstvene oblike in obravnava metrika na različnih primerih. Med sestavki je več narodnih pesmi, balad in romanc, potopisov in življenjepisov. Poleg slikarjev so zastopani tudi kiparji s slikami najznačilnejših del in študij o njih ter z življenjepisnimi podatki umetnikov.

Prejšnji način obravnave je ohranjen tudi v tej čitanki. Ta del ima zlasti mnogo slik pisateljev, med katerimi so tudi tri odlične Smrekarjeve karikature. Umetniške priloge kažejo značilnost naših najboljših slikarjev.

V opombah se obravnava še ostale pesniške vrste in podrobno analizirajo pesmi in pripovedni sestavki.

Tej čitanki je dodan sestavek o slovstvu. Tu se pouči dijak o slovstvenih oblikah, o razdelitvi književnosti v razne dobe ter o umetniških strujah. Navedeni so glavni zastopniki raznih dob in struj, z življenjepisnimi podatki ter kratko označbo njihovih glavnih del. Kar je slišal dijak deloma že prej, je tu povezano v celoto in ima s tem prav lep pregled naše književnosti.

Na koncu je navedeno tudi priporočljivo in skrbno izbrano domače čtivo.

Lahko smo veseli teh čitank in vemo, da tako popolnih in lepih tudi mogočnejši narodi nimajo. Tudi vnanja oprema je odlična. Prav dobro bodo služile te čitanke tudi ljudskošolskim učiteljem kot priročniki pri pouku v višjih oddelkih, ker smo včasih res v zadregi za primerne slovstvene sestavke. Saj nam nudijo naša dosedanja ljudskošolska berila tako bore malo prave literature.

F. L.

Poročila društvenih podružnic

Celje

Na oktobrskem zborovanju podružnice nas je bilo 40 članov in članic. Zborovali smo v samostanu šolskih sester. Na sporedu smo imeli vzoren nastop v V. razredu s temo: „Kako je človek izkoristil naravo in njene sile.“ Učiteljica sestra Mihaela nam je nazorno pokazala, kako se lahko združuje pouk, upošteva vse načela modernega pouka — z versko vzgojnimi motivi. Razgovorili smo se o „Vrtcu“ in naše pripombe poslali osrednjemu odboru v upoštevanje. Enako o učnih knjigah. Zborovanje je bilo zelo živahno, zlasti debata. Optimistično gledamo v bodočnost in nas ni strah.

Novo mesto

Na oktobrskem zborovanju smo obravnavali okrožnico osrednjega odbora in pa resolucije s kongresa K. K. O „Vrtcu“ in čitankah smo sklenili posebne resolucije in jih predložili centralnemu odboru.

Knjižica za starše naj bi izšla. V šolske odbore naj se volijo predvsem starši, ki imajo veliko otrok v šoli. Šolskim nadzornikom naj se da več pravic, zlasti naj bi imeli pravico nastavljeni začetniki in premeščati pripravnike. Za prihodnje zborovanje so referati že razdeljeni. Bog živi!

Kranj

Oktobrsko zborovanje je bilo zadovoljivo obiskano iz kranjskega okraja, manj zadovoljivo pa iz škofovješkega. Najbolje bo ustanoviti posebno podružnico za okraj Škofja Loka. Predaval je okr. šol. nadzornik g. Rupret o „Gospodarsko-kulturni strukturi Jugoslavije z ozirom na pouk v ljudski šoli“. Po zborovanju se je izvršil občni zbor.

Zahvala in prošnja

S to številko smo končali 40. letnik. Zahvalimo se vsem sotrudnikom in naročnikom, s katerih pomočjo je „Slovenski učitelj“ vzdržal 40 letno borbo za krščansko šolo. Borbe pa še ni konec. Še je treba stati na straži in gledati na desno in levo, da se ne vtihotapi sovražnik v naše šole — med našo slovensko in krščansko mladino. Po geslu: Veri, vzgoji, pouku stopamo v peto desetletje in se priporočamo vsem, ki jim je v resnici kaj na tem, da ostanejo mladina, šola, učiteljstvo in slovenski narod krščanski. Pozdravljeni sotrudniki, pozdravljeni naročniki!

Vsem vesele božične praznike in srečno novo leto želi

uredništvo

JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI

NAJMODERNEJE UREJEN GRAFIČNI ZAVOD
KAMNOTISK / OFFSETTISK / BAKROTISK / KLIŠARNA
KVALITATIVNI IZDELKI V TISKARNI IN **KNJIGOVEZNICI**

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

ZALOŽBA ŠOLSKIH IN DRUGIH KNJIG
ZALOGA DOMAČEGA IN TUJEZEMSKEGA DOBREGA TISKA
PODRUŽNICA „NIČMAN“ V LJUBLJANI: BOGATA ZALOGA DEVOCIJO-
NALIJ, KNJIG, ŠOLSKIH IN PISARNIŠKIH STVARI

HHRANILNICA DRAVSKE BANOVINI

LJUBLJANA
KOČEVJE
MARIBOR
CELJE

**VLOGE OBRESTRUJE PO NAJVIŠJI OBRESTNI MERI
CENENA POSOJILA DAJE NA REDNO ODPLAČEVANJE
ZA NJENE VLOGE JAMČI DRAVSKA BANOVINA**

**Tovariši! Zbirajte oglase, ker s tem podpi-
rate svoje strokovno glasilo! Upravništvo.**

Največji slovenski pupilarnovarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Stanje vlog Din 420.000.000

Lastne rezerve " 28.650.000

Dovoljuje posojila proti vknjižbi

Z a v s e o b v e z e h r a n i l n i c e j a m č i

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA